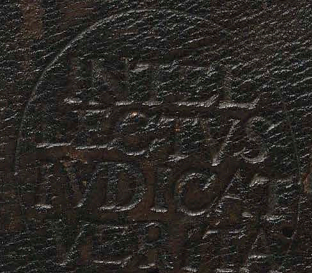
FORTIS

CO[illegible]ACTV[illegible] TEM [illegible]NCTV

V[illegible]S [illegible] OCVLVS
C[illegible]DET[illegible]VE
[illegible]LVRIMVM

Alcuinus. Rubanus Grammaticus Galeni 256.
A[illegible] compositio ex melle et vino. 273.
Sulphur quibus noxium. 293.

Vidi ego lecta diu, et multo spectata labore
Degenerare tamen. Virgil

caudis tremula. 386.

Musica, canes, mimi, sunt ad communia primi.
Odi illos ceu claustra Erebi quicunque loquuntur
Ore aliud, tacitoque aliud sub pectore condunt.

N. Inv. 3441.

Cum multis conuersandum casu cum paucis electione

sic dispungunt [illegible] locum illum scripturae
Reges gentium dominantur. Vos autem non? sic.
Lutherus sic legit apud S. Augustinum.
Creaui te sine te: non possum te
saluare sine te?

Vulgo iactatur illud. Scire tuum nihil est nisi
te scire hoc sciat alter. cum Poeta dicat
— — — o mores! usque adeo ne
Scire tuum nihil est nisi te scire hoc sciat alter?

Tantus amor terrae. Georg. 2

Celestis doctores celicam obi[illegible] [illegible]tham docent [illegible] [illegible] doceant quid aliud est quam intellectu rationem et iudicio [illegible] [illegible]? Aposto[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]quit.

1605 Turris Varsauiae concidit 7 Maii: Samo[illegible] Seius Cancellarius Regni mortuus 1605. 10 Maii.

Graue est inimicum habere armatum et iratum
Iratus nocere cupit, armatus potest. Cic.

Vbi minus virtutis, ibi plus fortunae.

Quamdiu Apollo diues fuit, habebat oppugnatores qui coronam [illegible] [illegible]: Quid si de [illegible] idem sentiamus. Vida [illegible].

IOANNIS LYGAEI MEDICI DE HVMANI CORPORIS HARMONIA LIBRI IIII.

Doctiss. annotationibus & scholiis in Physiologiæ studiosorum gratiam illustrati.

LVTETIAE
Apud Michaëlem Vascosanum, uia Iacobæa ad insigne Fontis.

M. D. LV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Ioannis Bruscii Curzelouensis . 1621
30 Nouembris . Patauii

AMPLISS. ET ORNATISSIMO uiro D. Ioanni Monlucio, Valentiæ Episcopo, Io. Lygæus medicus S. P. D.

Eliberanti mihi tandẽ aliquando, Antistes sapientiss. cui potissimùm hoc nostrum de Corporis humani fabrica poëticũ opus dicarem, tu inter cæteros occurristi dignus eo munere, medicæ artis cum primis doctus. Equidem te cùm de rerum aliarum, tum maximè medicinæ scientia disserẽtem sæpe audiui, summa cum uoluptate & admiratione. Sed uereor maxime, ne mihi obiicias, quod aliquando Archidamas Lacon Periandro non incelebri fama medico, ἀντὶ κρείττονος ἰατρῶ, κακὸς ποιητὴς καλεῖσθαι ἐπιθυμεῖς. Atqui poëseos interim studio incensus, aliena, ut ille, ab arte medica nõ tracto: fusa cõtraho, exuberãtia coarcto: si quãdo durè, austerè, asperè, uocũ medicarũ obseruationi prorsus adscribendũ, cui maiorem q̃ decebat, & fortasse exactiorem dedimus operã. Carmen uerò tum commodè, & iucundè contexo, ruri quoties esse datur apud amicos & familiares, proposito undecunque nobis argumẽto. Quin ab urbe, si quando longius absum, curandorũ corporum causa, nulla honestiore, aut iucundiore occupatione, concessum tempus traducere me posse existimo. Damocratis certè quidẽ de re medica libri, carmine conscripti, Galeno plurimum laudantur, & summo habentur in pretio, ut qui non solùm memoria facilè cõtineri, sed nec à suo peruerti ordine poßint. Hũc singularem usum habeat (si uidetur)

Cur poeticam coniungat medicinae.

NB

Quod carmina constringuntur praeuerti a suo ordine nequeunt

noster hic labor, quem ut etiam tibi uni præter cæteros dicarẽ, effecit summa illa nobilitatis, & dignitatis tuæ amplitudo: incredibilis cum rerum omnium bonarũ cognitione coniũcta eloquentia, & singularis tua erga me beneuolentia, quam nobis cùm alij permulti sæpe, tum nuper significauit Ioãnes Vassincurius Pharmacopôla tuus, summa uir præditus & probitate, & existimatione. Ego uerò maiora tibi præstare pro maximis tuis in me meritis & cupio, & debeo. Sed quando maioribus officiis nõ possum, hoc saltem munusculo, summum meum erga te studium declarandum esse putaui. Cæterùm operis utilitas minimè obscura: quandoquidem Corporis humani cognitio cùm ad ualetudinem tuendam, tum ad regẽdos mores, & ad multas res maximas in uita iudicandas, plurimum conducit.

Τὸ γνῶθι σαυτὸν πανταχοῦ 'στι χρήσιμον,

Antiquis non abs re dictum est. Re uera si cognitio aliarum rerum in natura delectat, quãto magis naturæ nostræ contemplatione delectari nos conuenit? An ad hominem quicquam magis pertinet, quàm ut seipsum cognoscat? Præclarè Galenus anatomiæ scientiam ducem nobis esse ad Dei cognitionem dicebat. Hanc igitur omni ingenij acie contemplare, cùm tibi à magnis seriisque rebus otium erit: ita ualetudinem tuam facilè tuebere, quam ubique tibi prosperam, & incolumem precamur. Bene uale. Barri ad Albulam. Calend. Octob. 1554.

IOANNES LYGAEVS MEDICVS lectori Physiologo S.

QVandoquidem humani Corporis ἀνατομὴν oratione adstricta, nõ usque adeò facili, describere conamur, beneuole lector, illud unũ te magnoperè orabimus, ut ubicunque duriusculos uersus, & uelut natura repugnante elaboratos (quod magna ex parte accommodanda medicæ arti dictio cogit) deprehenderis, id non tam somnolentiæ nostræ, quàm exactiori uocum medicarum obseruationi adscribas, ut hanc saltem religionem (quam uiolare non fuit integrum) haud displicuisse omnino, sed aliquid etiã attulisse momenti intelligamus. Cæterùm (omnis ut absit calumnia) quatuor his libris, Corporis humani grandiora tantùm, & capaciora membra contemplamur, longum alioqui opus instituturi, si integram ἀνατομὴν, & absolutam totius corporis coagmentationem describere, & oculis subiicere uelimus. Agè uerò primùm de manibus, earum utilitate, figura, numero, magnitudine, positu, ordine, mollitudine, duricie, dicentem audi, rectè iudica. Bene & fœliciter uale. Barri ad Albulam. Calend. Octobr. M. D. LIIII.

grandiora tantum et capaciora

PRIVILEGII SENTENTIA.

Cautum eſt authoritate Henrici II. Frãcorum Regis, ne quis alius præter Vaſcoſanum, hos quatuor libros de Corporis humani harmonia, Ioãne Lygæo medico authore, ante decẽnium imprimat, néue uendat. Qui ſecus fecerit, libris & pœna in ſanctione æſtimata, mulctabitur. Lutetiæ Pariſiorum. VII. Idus Februarij M. D. LIII.

Ex mandato Regis, D. Renato Baillet libellorũ ſupplicũ in Regia magiſtro, præſente.

Mahieu.

DE CORPORIS HVMANI HARMONIA LIBER I.

Ioanne Lygæo medico authore.

Priore hoc libro de manuum humero & cubito constātium, extremorum pedum, & crurum constitutione agemus: ea membra homini melioris uitæ gratia fuisse data declarantes.

1 *Corporis humani partes, potioráque mēbra,*
Cūq; usu formas horū, numerūq; sitúmque,
Multiplices motus, cōcinnas denique moles,
2 *Versibus expedio medicæ fautoribus artis.*
Aspirate meo uos numina sancta labori:
3 *Túque adeò priscæ medicinæ inuentor Apollo,*
Carminis ac author, doctos da dicere uersus,
Et teneras hominis mecum circunspice partes.
Principio mundi cum bruta animantia paßim
Arbitrio fuerint solo producta Deorum:
Solum hominem demum fabricatum pollice sacro,
Atque adeò afflatum uitali cœlitùs aura,
4 *Testantur longo diuina uolumina tractu.*

Brutorū animantiū genera omnia, dei arbitratu esse genita.
Solus homo Dei manu factus.

Naturæ omniparentis opus mirabile multùm
Inde ego perpendens, Homini inter cætera soli,
5 *Quippe animal diuū & sapiens, digitósq; manúsque,*
6 *Brachiáque, inspicio melioris tradita causa:*
A quibus ordiri libet, imprimísque fateri
Ignauum humano non esse in corpore quicquam:
Omnia sed uarios constructa decenter ad usus.

Homo animal sapiens & diuinū.

Nihil in corpore nostro ignauum.

Naturam non fuisse Homini nouercam.

Vide Pliniũ initio 7.nat. histo.& Arist.lib.4. de partibus animaliũ, ca.10

Brutorũ animãtiũ cuiq; sua insunt arma,& natiua quædam propensio ad sui defensionem.

H ic uerò imprimis interpellemus eorum
S ermones,quibus ipsi homini Natura nouerca est
T ristior,at brutis melior matérque parénsque.
N udus homo in lucem lugens excluditur,aiunt, 7
A biectus,nec habet quo se defendere poßit:
N obilitat contrà natura rebellibus armis
B ruta:dat indomitis ultricia cornua Tauris:
D entibus armat Apros,informes unguibus Vrsos,
A rmat & horribilem torua feritate Leonem,
V ngulâ Equum,Ceruos distortis cornibus omnes,
A c Lepores leuitate pedum, plumáque Volucres:
S olus Homo contrà egreditur genitricis ab aluo
N udus,humi repens,primo gemebundus ab ortu,
E xpositus brutis,quibus imperat inde domando. 8
V erùm Homo,solum animal sapiens,non indiget armis,
N on rigido cornu,non dente,nec unguibus uncis,
S cilicet ut promptè his se poßit ubique tueri:

Manus soli homini datæ utilitas multiplex.

C ùm ratione Manus,rerum Deus ille creator,
A pta homini instrumenta, dedit quibus hostibus impiis
C ominus obsistit, natura ceu sibi ab ipsa,
P rompta arma abripiens : domuit ratione,manúque, 9
V ectus equo celeri,celerem rabidúmque Leonem.
Q uinetiam uestes manibus contexit,& ædes

Manus hominis, instrumentũ diuersis rebus cõficiendis accõmodatum.

C onstruit,ac diuis aras, simulachráque summa,
S anctáque marmoreis fulgentia templa columnis
E rigit, & scribit rerum monumenta libellos.
E xceptæ manibus sic sunt cum legibus artes,

Vt cum

Vt cum Cecropio liceat tibi sæpe Platone,
Cúmque aliis, de re quauis, conferre peritis.

Manus in digitos diuisæ utilitas.

10 *Ergo homini concessa manus sapienter agenti,*
Scinditur in digitos plures, ut corpora parua
Et uaria, ut magnas poßit comprehendere moles:
Scilicet extensis digitis ingentia quæuis
Corpora, & adpreßis permulta minuta duobus.
Sic partita manus scissurâ tota decenti est,
Multiplici pariter, quò circum aliquando globosa
Corpora, curuari sinuosum poßit in orbem.
Sed quoniam permulta homini maiora uidentur
Quàm quæ ritè manu sola comprehendere poßit,
Prouidus ac sapiens rerum Deus ille creator
Constituit geminas, æquali mole, ferentes
Mutuam opem, quæuis oblata mouere paratas.
Sedula quinetiam rerum natura creatrix
Prospexit, ne una serie, rectúmque secundùm,
11 *Quinque locarentur digiti: nam quattuor unum*
Opposuit reliquis, promptam qui tradere posset
Incuruatus opem, cunctis in rebus habendis.
Vt non spinther eos fugiat, non spina pusilla.
Sunt hi præterea molles, & penè rotundi,
Vnguibus instructi rigidis in parte suprema,
A quibus, ob melius genitis, firmantur, & aptum
Corripiunt tegmen, non tanquam hostilibus armis,
Ad quæ naturâ pronum genus omne ferarum est.
12 *Mitis homo, solúsque capax rationis, & æqui.*

Figura manus, omnibus corporũ figuris apprehendendis aptißima.

Manus duæ, cur è regione sitæ.

Non omnes digitos secũdum rectum collocatos.

Pollicis situs, & eiusdẽ cæteris digitis præpositi commoditas.

Sũmitates digitorũ molles, carne & ũgue cõstãtes

Homo, animal pacificũ, ciuile, mite, & ratione utens.

Sunt etiam teretes digiti: nam forma rotunda, 13
Apta pati minùs est, ac una refringitur ægrè
Rebus ab externis. Augescunt cæterùm & ungues
Haud secus atque pili, in longam tantummodo molem:
Inde adeò promptè possunt extrema secundum
Obniti rebus damnum præstare paratis,
Dummodo sit digitis æquata per omnia moles. 14
Horum ego prætereo quamplurima commoda: si quid
Scalpis, & excorias, extirpas, radis, id omne 15
Præstabunt opera facili tibi uulnifici ungues.

Vngues in homine augeri pilorum more.

Vngues etiã aliis multis rebus agẽdis utiles, nõ soli apprehẽsioni.

Digitorum ossa.

Constituunt digitos caussâ melioris & ossa,
Citra quæ magna possunt ex parte moueri, 16
Firma tamen citra has nunquam fuit actio partes:
Ossibus articuli careant, uix scindere quicquam,
Vix (præ mollitie) constanter pingere poßis.
Cùm uerò uariis agitentur motibus omnes
Articuli manuum, solo non osse resultant,
Sed tribus, inter se connexis ordine pulchro,
Vt procuruari, tendíque ad plurima poßint.
Oßibus his ex parte caro superinditur omni,
Pauca quidem exteriùs, si preßiùs omnia spectes,
Multa sed interiùs, latera omnia denique circum,
Vt quodcunque manu uolumus retinere supina,
Effluat haudquaquam, rimis nec stillet hiulcis.
Hæc est in manibus natæ quàm maxima carnis
Vtilitas, hoc est aduersum frigora tegmen, 17
Aduersum lapsus, ardentem Solis & æstum.

Oßium digitorũ usus.

Digiti manuum singuli, tribus cõstant oßibus.

Caro digitorum oßibus circũposita, & eorum lateribus.

Caro digitorũ propugnaculum aduersus iniurias externas.

Articuli

Articuli digitorum.

De tribus articulis digitorum quattuor, uno
Ordine iunctorum manibus, rectúmque secundùm,
Dicendum deinceps, quos nostri corporis ille
Conditor instituit, grato non absque decôre.
Tres numero uarias potuere subire figuras,
Tres tantùm, minùs obiectis patuere periclis,
Omne quibus patuit numerosa parte quod extat.
Crassitie distant: qui prima sede locatur
18 *Densior articulus, multò maiórque sequente est,*
Tertius ut minor est ex omni parte secundo.
Quòd teretes, minùs hi sentire incommoda possunt:
Exteriùs uideas conuexos, non ita uerò
Interiùs, latera ut nec circum: cur ita quæso?
Partibus internis subigunt, capiúntque, terúntque
Plurima, uix faciant, si gibbi hac parte creentur.
Interius qua parte omnes iunguntur in unum
Atque latus iuxta, uix rima angusta patescit.
Inde laboriferi reprimunt genus omne pericli.
Ambitus exigui digiti infimus, atque supremus
19 *Pollicis, obtinuit gibbam hac ratione figuram.*

Articulorum manuum securitas & firmitas.

Manuum articulos differre magnitudine.

Articuli exactè conuexi exteriùs.

Ossium in digitis articulatio.

In digitis etiam fuit articulatio mira:
Nam uelut in foribus cardo, sic fixus in illis
Articulus digitis iusta compage uidetur:
Si cauitas esset iusto amplior, articulus tùm
Laxus, & infirmus, labasceret: arctior omnis
Difficilem, ac tardum motum facerétque, darétque.

Cauitatis ossium digitorum ratio.

Sed neutrum uideas fieri, luxatio quo fit
Rarior, & nunquam citra uim in corpore factam.
Denique cùm dubio nondum hæc structura uacaret,
Aegrè quin motus prodirent insuper omnes,
Subsidium rursus geminum natura parauit:
Chondrum, qui pingui perfunderet ossa liquore, 20
Ac adipem, Chondrum uiscoso humore rigantem.
Sufficiens erat artis opus, structuráque multùm
Commoda, ne fragiles luxatio læderet artus:
Haud tamen huic natura rei bene prouida fidens,
Quod toties multis, uehementibus atque uideret.
Motibus iri homines uexatum, traxit utroque
Vincula ab osse, quibus retineret utrunque potenter: 21
Hæc, ueluti nerui, sunt crassa, rotundáque multùm:
Illa instar crassæ membranæ maxima, ut artus
Præcipuos bene contineant, firméntque: minores
Articulos nexu natura minore ligauit.
Hæc Deus immensa plenus sapientia, in omni
Condidit articulo, quem nobile corpus habebat:
Præcipuè in digitis, non absque decore creatis.
Ac licet exigua illis articulatio cedat,
Adfabrè tamen est quacunque à parte cauata,
Membranísque potens, ac orbibus undique septa.

Cartilagines ossa colligãtes.

Vincula mẽbranosa.

Digitorum *supercilia.*

Impare quinetiam circumuestita fuerunt
Ossa supercilio: nam multò maius habetur 22
Extrà quod positum: minus est quod uisitur intrà:
Si minus extrà esset, iusta ratione retrorsum

Supercilia digitorũ maiora foris, minora intus: & ob id imparia.

Articulos flecti tensos permitteret: intrà
Si contra maius, curuari hac parte uetaret.
Hæc uerò molli caruerunt ossa medulla,
Nuda quòd externis essent obnoxia causis,
Natura ex omni densissima parte creauit,
Et solido exiguas pensauit robore partes.

Ossa digitorũ solida, & medullæ expertia.

A quibus hoc loco abstinere uelit.

Musculus, & tendo, membrana, & fibra, mouentes
Multiplici digitos motu se offerre uidentur:
Quas lubet in præsens omnes omittere partes.
De neruis, uenisque obiter traduximus ista,
Vnde suum nostro ducant in corpore primum
Principium, & per quæ diffundant uiscera uires.
Hippocrati, medicisque aliis est trina facultas
Nostra sub obscuro dispensans corpora tractu:
Prima animalis erit, molli quæ fixa cerebro,
Per neruos sensum transmittit corpus in omne.
Altera uitalis calido de corde suborta,
Vitam infert membris per uas arteria dictum:
Tertia naturalis, habens suam in hepate sedem,
Corpora per uenas diffuso sanguine nutrit.
Ista sed Hippocrati permittimus, atque Platoni
23 *Discutienda, locis quos docte Galene citasti.*

Pauca de neruis, arteriis, & uenis.

Cerebrũ per neruos diffũdere sensum & motum corpori.

Cor spiritũ uitale largiri per arterias.

Hepar per uenas corpori alimẽtum præstare.

In libris de Hippocratis & Platonis decretis.

Vola manus.

Cur uerò uola glabra fuit, quo concaua pacto?
Musculus in quouis digitorum quattuor unus,
Exiguúsque fuit, duo magni in pollice, per quos

Pars carnosa manus tumuit, uola concaua mansit:
Ac leuem glabrámque cutim natura creauit,
Sensus ut interna parte hac exactior esset,
Certius & tactu rerum discrimen ab illo.

Cutis manuũ glabra, & depilis ad accuratam qualitatũ dignotionem.

De Radio & Cubito.

Hactenus explicui fabricam digitíque, manúsque:
Iam cubiti, & radij cum Carpo uincula certa 24
Expediam breuiter, Carpi totius & ossa.
Tensio recta manus flexuráque, prouenit omnis
A cubito: Radius pronam facit, atque supinam
Articulúsque manum: docet hoc agitatio crebra:
Iámque subit nostri sapienter facta parentis
Mirari, quo membra modo prælonga, uelut crus,
Et femur, ex uno tantùm construxerit osse:
Carpum autem oßiculis ex tot, tantísque pusillum:
Id factum magno fuit usu, quippe fatemur
Oßibus ex multis compactum os, robur habere
Prænalidum: ac rectè miles fera promptus ad arma
Aegida conficiet multis, paruísque tabellis,
Lætifero ne tam facilè quatiatur ab hoste.
Dic age cur Carpo bis quattuor ossa robusto,
Quattuor albenti sunt tantùm tradita Palmæ?
Quatuor ex Palma digitos emergere certum est,
Quippe illi Pollex non est insertus ut antè
Diximus, at cubiti prædura tubercula circum,
Multiplici quæ sunt commissa ligamine Carpo.
Bis duo si tantùm Carpo natura dedisset
Oßa, satis nunquam fecissent ob breuitatem:

Tẽsio & flexura manus à cubito: inclinatio uerò, & supinitas, & ad obliqua cõuersio, à Radio præstatur.

Vtilitas octo oßiũ Carpi, & quatuor metacarpij.

Pollicem palmæ non inseri.

Quattuor

Quattuor at totidem demùm superaddidit illis,
Idque per incessus geminos, sinuata decenter,
Ad ualido palmæ excipienda tubercula nexu.
Sic numero Carpus bis quattuor ossa recepit, Oßiũ Carpi figura.
Gibba quidem exteriùs, sima intrà: cur ita quæso?
Ne resoluta manus labascat, flexa retrorsum.
Cæterùm ubi magnæ molis committimus ossa,
Quodcunque ingreditur, tuberosum conuenit esse: In articulorum cõmissura, est cauũ & tuber.
Quod uerò recipit, quacunque à parte rotundum.
Sic caput immißi uix unquam eliditur oßis.
Iure igitur quoniam Radij, Cubitíque cohæsit
Extremis Carpus, sic ossa fuere cauata:
Gibba quidem exteriùs, sinuatáque protinus intrà.
Quin radio obliquus situs est, directus ut ipsi
Concessus cubito, ob motum multum, uariúmque:
Flexio per cubitum simul & distentio fiunt:
Ad latus à Radio conuersio tota resultat.
Sed Cubito Radius quorsum supereminet ipsi? Radium cubito superiacere, & cur.
Lõgior hoc cubitus: quin conueniénsque, decénsque est,
Os breue gestari debere per omnia longo.
Exiles mediæ partes utriusque uidentur:
25 *Verum extrema tument, ac attolluntur in altum:*
Illic ut musclis statuatur debita sedes,
Ad commissuras hæc sunt fabricata decentes.
Sic cubiti excessus candentia brachia circum
Commißi, inque humeri cauitate, sinúque locati,
Incuruant, tendúntque manum: uelut usque supinam,
Et pronam, faciunt fortes ad brachia nexus.
Sed cubito candens humerus cur maior habetur? Humerus cubito maior.

M aiores humero cessere per omnia muscli:
O ssea iure etiam moles quæ subditur illis
M aior erit, molli penitus respersa medulla.
Q uin humerus solum, cubitus duo continet ossa,
N am nobis cubiti solet esse frequentior usus.

Humerũ unico osse, cubitum binis cõstare.

Crura & pedes.

H actenus Harmoniam manuum, fabricámq; uenustã,
Q ua potui medico cecini breuitate fideli:
N unc reliquum mihi structurã crurúmque pedúmque 26
S ummorum, methodo describere prorsus eadem.
A t prius hìc prona implorabo mente fauorem, 27
A uxiliúmque Dei, ex tantis quem attollere factis,
Q uem decet imposito celebrare ex ordine membris.
Soli Homini dedit ille pedes, uelut antea Palmas,
S ubliméſque oculos per summum attollere cælum, 28
A tque subobscuras lustrare per omnia causas:
P rona etenim spectant animantia cætera terram.
Q uòd si forsan aues sursum spectare uidentur,
P iscis ut ille alti semper speculator olympi, 29
A bsque tamen ratione, Deum nec denique norunt.

Homo bipes & animaliũ solus erectus

Vranoscopũ piscẽ cœlum semper aspicere.

Sedere Homini proprium.

Q uinetiam prudens hominem natura sedere
S olum, non aliásque feras cælestium inanes
I ussit: ut erectus diuersa negotia uitæ,
A ut residens, aliud quiduis sapienter obiret.
P articipes igitur tantarum ex ordine rerum,
E t mentem, & geminas formosa ad sydera palmas

Hominẽ ex animalibus solum stare, erectum, & sedere posse.

Tendamus,

Tendamus, celebríque Deum ueneremur honore,
Authorem tanti mirandum operísque, boníque.
Vt Manus ergo aliquid capiendi, Pes ita eundi
Quo tu cunque uoles, factum fuit instrumentum.

Pedum figura & usus.

Si iuuat hæc præter pedis inspectare figuram,
Non sine conspicua ratione uidebitur esse
Latus, & oblongus, mollis quoque multifidúsque:
Talis enim structura locos subeamus ut omnes
Difficiles facit, altum seu conscendere murum,
Seu lapidem, aut saxum, uel quiduis tale necesse est.
Pes cauus est à terra, conuexúsque supernè
Quem firmamenti natura industria causâ
30 Edidit, & tali donauit iusta figura.
Inde fit incessus facilis pede scilicet uno, *Ambulatio quomodo fiat.*
Suppositam ingenita terram uirtute premente,
Altero item sese alternatim crure mouente.
Pes ita multifidus, pluré sque expressus in artus,
Multifidas imitatus ob id palmásque manúsque,
Nititur, hærescítque loco exquisitius omni.
31 Hæc iuxta manuum similis pes extat uterque,
Haud tamen oppositus digitis fuit ordine pollex, *Pollicem pedis aliis digitis non opponi.*
Quippe fuere pedes tuti organa firmamenti.
Quinque pedum molles digitos deprehendimus esse, *Pedis digiti quinque.*
Ac tribus articulis componi quattuor ex his
Ordine mirando, digitum magnúmque duobus:
Cur ita? pars interna pedis cùm debeat esse
Altior, ac tanquam sinuata, cauatáque fornix,

I ure habuit ſummo ſibi ſuſtentacula tuta,
M agnáque, & oſſa duo digitus tantummodo magnus.
H os ſequitur certo ſinuoſa ex ordine Planta
O ßibus hæreſcens digiti qui magnus habetur:
Q uin oſſa excipiens digitorum quinque, ſitorum
C onſimili ſerie, tot conſtitit oßibus unà.
Tarſus Carpo reſpondet ſiue brachiali.
H anc ſequitur Tarſus ſibi quattuor oſſa minuta 32
A dſcribens, intus molli priuata medulla.
H is calx ſubiicitur cauſa quoque firmamenti
E ditus, oſſa pedis reliqua omnia pondere uincens.

De Crure & eius oßibus.

O ſſa mihi demum cruris tractanda ſuperſunt,
C úmque ſitu, moles horum, fragilíſque figura.
Omnibus ad uiuum diſcußis, craſſa ſupernè
T ibia, & infernè tractu gracileſcit aperto,
Spina.
S enſificam præ ſe ſortita inter cætera Spinam:
Sura os minus cruris.
Q uæ quoque neruoſo, ualidóque ligamine Suræ
P roxima turgenti, talo ſociatur eburno:
P artibus at ſummis femori committitur hirto.
S ura (licet tenuis multùm) extrà tibiæ adhærens
V tilis ad multa eſt, mollíque accommoda Cruri:
H uius enim muſclos, & cætera Vaſcula, rebus
A rcet ab externis, & ab iis tutißima præſtat.
Q uinetiam minor eſt femore ipſo Tibia, quorſum?
S i fuerit maior, celerem præ pondere motum
I mpediet, contrà ſi ſit minor, omnibus horis
Firmus homo dum ſtare cupit, citò procidet: atqui

Tibiæ quare copulata sura.

A ddidit huic suram rerum natura creatrix
P ondus ut effugeret molis, pariterque teneret
I n femore hoc ualidas, gestando subdita, uires.
Hæc femori firmis ex omni parte ligatur
N exibus, articulum simul ut tueantur adactum,
N eue sinant tensi, aut curuati longius ex hac
E labi femur: atqui à parte Patella priori
H anc commissuram totam tegit, & femur ipsum
I mpedit in partes ruere, elabique priores.
V num etiam id præstat, ne nostrum corpus apertè
D ecidat, inque locis præceps decliuibus unquam
C orruat, in partes propensum mole priores.
S ed femur (haud abs re) inter nostri corporis ossa
G rande fuit factum: nam molem sustinet omnem
33 C orporis, insertum cotylis, sinibúsque profundis.
Q uin caput ipsius mira compage cauata
V oluitur in coxa, ualido inuiolabile nexu:
S ed neque directa protenditur ordine forma:
I nternis gibbum est, ac posterioribus ipsis,
E xternis uerò, atque prioribus, usque resimum:
N am quibus est quàm conueniat directius istud,
H i distorquentur, genubus pro parte reflexis.
In nobis coëunt ita Crura, Pedésque, Manúsque,
Membra homini uitæ melioris tradita causa.

Patella seu rotula, genu contegens.

Variæ quomodo fiant.

LIBRI PRIMI FINIS.

IO. LYGAEI ANNOTATIONES IN *librum primum de corporis humani Harmonia.*

Folio 4. *numero* 1.*pagina* 1.

POtioráque membra.) *Grandiora uidelicet & capaciora: qualia sunt, manus, crura, ilia, pectus, caput, quibus alia omnia membra continentur, naturalia, animata, uitalia & nutrientia. Neque enim integram corporis coagmentationem, & absolutam ἀνατομὴν sumus descripturi, quod monuimus statim ab initio beneuolũ lectorẽ.*

Ibidem, numero 2.*pag. eadem.*

Versibus expedio.) *Difficilia ob id molior, digna tamen in quibus strenuè elaborem. Quòd si manca & iniucunda uideatur hæc nostra breuitas, quibus potissimũ arridet fusa oratio, & exuberans Galeni copia, intelligant omnino eam uim inesse egregiis rebus, ut quò sæpius ac pressiùs inspiciantur, hòc magis ac magis arrideat. Quibus item displicet nostra hæc repetitio, antiquum, quæso, dictũ expendant, κόρος οὐδεὶς τῶν καλῶν.*

Ibidem, numero 3.*pag. eadem.*

Medicinæ inuentor Apollo.) *Græci apud quos primũ exculta est medicina, & summo in honore semper habita, Apollinẽ medicinæ asserunt inuentorẽ, ut carminis, & musices authorẽ, Poetæ.*

Ibidem, numero 4.*pag. eadem.*

Testantur longo.) *Sacra nos docent Biblia omniũ animantium genera, quadrupedum, reptilium, uolucrum & aquam incolentiũ, Dei arbitratu esse genita: solum hominem manu Dei creatũ esse.*

Ibidem, numero 5.*pag. eadem.*

Quippe animal diuum.) *Sapiens (inquit Galenus) est hoc animal, & solum eorum quæ sunt in terra diuinum: Sapientißimum quoque uocat lib. 1. de Temperamentis.*

Ibidem,

Ibidem, numero 6. pag. eadem.

Melioris tradita causa.) *Membrorum nõnulla uitæ causa creata sunt, ueluti caput, pectus, ilia, & cætera. nonnulla melioris uitæ ut manus, & pedes. Porrò manus ipsa(à qua ordimur) egregiã habet laudem. Aristot. uocat eam organum organorũ: nam & plura, & magis uaria opera efficit, quàm ullum organum. Quin cætera omnia organa fabricat, quæ nisi fabricaret, neque doceri, neque disci ullæ artes commodè possent: sed de hac postea.*

Ibidem, numero 7. pag. 2.

Nudus homo.) *Natura(iusta alioqui) quibusdam uidetur fuisse homini nouerca, ut pote, quem nudum produxerit, imbecillũ, tenerum, inermem, mollissima carne, cute leui: cæterorum animãtium unumquodque suis instruxit armis, ac ferè statim ut nata sunt, sibi sufficiũt ad uitam tuendam: solus homo sic prodit ut multo tempore totus à subsidio pendeat alieno: nec fari nouit, nec ingredi, nec cibum capere, uagitu tantùm implorat opem: ut uel hinc Plinius ipse initio lib. 7. natural. hist. dubitauerit, paréns ne melior homini, an tristior nouerca fuerit. Horum omnium uerò rationes grauiter & constãter refutat Galenus initio de usu partiũ. Et Arist. lib. 4. de Partibus animaliũ, cap. 10. cùm ait, Qui autem hominem non bene, sed deterrimè omnium animalium constare asserunt, nudum enim atque inermem creatum referunt, non rectè ij sentiunt. Cætera enim animalia unum auxilium habent, idque nullo pacto possunt permutare, sed quasi calceata semper dormire, ac omnia agere, nec uestitum unquam deponere pleniorem, neque arma mutare quæ semel acceperint, necesse est. At homini multa habere auxilia licet, eáque subinde mutare. Arma etiam quæ uelit, & ubi uelit, capere potest. Manus enim & uugula est, & cornu, & hasta, & ensis, & quoduis aliud genus armorum, aut instrumentorum: quamobrem inanis est Plinij, & aliorum de humanæ naturæ infirmitate querela.*

Ibidem, numero 8. pag. eadem.

Quibus imperat.) *Nõ solùm homo(inquit Galenus) his quæ in*

terra sunt animalibus, sed etiam quæ in mari & aere, dominatur, iuxta illud, Fœtificate, multiplicamini, replete terram, eámq; subigite, & in pisces aquatiles, uolucrésque aereas, & omnes quæ in terris mouentur bestias, imperium habete.

Ibidem, numero 9. pag. 2.

Domuit ratione manúque.) *Tacitæ obiectionis est respõsio, quæ potuit esse: sed uelocior est homine Leo: quid hoc tandem est? Homo sanè equum domuit sapientia & manibus, uelocius leone animal, quo utens, & subterfugit & persequitur leonem, & insidens, ex alto humilem, infernúmque illum percutit. Non igitur est nudus, neque inermis, neque uulnerari facilis homo, sed ipsi est thorax ferreus, quandocunque libet, omnibus coriis difficilius perforatu, & sauciatu organum.*

Folio 5. numero 10. pag. 1.

Sapienter agenti.) *Vt sapientissimum animalium est homo, ita & manus organa sunt sapienti animali conuenientia. Non enim quia manus habuit, propterea est sapientissimum, ut uoluit Anaxagoras: sed quia sapientissimum erat, propterea manus habuit, ut rectissimè censuit Aristoteles, Eadem ratione, animantium prudentissimus homo non censendus, quòd sit μικροκέφαλος, & capitis non magni modi (ut quidam uoluerunt) sed quia sit prudẽtissimus, ideo tale ei contributum caput.*

Eodem, numero 11. pag. eadem.

Nam quatuor unum.) *Intellige Pollicem, sic dictum, quòd digitis cæteris polleat: Græcis ἀντίχειρ, quasi uicaria manus, quod in prehendẽdo tantũ præstet, quantum tota reliqua manus. Appellatur & magnus, quanuis paruus sit, quia cæteri quoque sine eo ferè sunt inutiles: ut scribit Arist. lib. 4. de Partib. animalium, cap. 10.*

Eodem, numero 12. pag. eadem.

Mitis homo.) *Homo inter reliqua animantia, mite, pacificum, ac ciuile animal est, & totum amicitiæ natum, quæ mutuis officiis*

& coit,

& coit, & cohæret potißimum. Huic uni sermonis & rationis usum tribuit natura: quæ res ad parẽdam & alendã beneuolentiã imprimis ualet, ne quid omnino per uim inter homines geratur. Inseuit odiũ solitudinis, amorẽ sodalitatis. Addidit liberaliũ disciplinarũ studiũ, & cognitionis ardorẽ, quæ res ut potißimũ hominẽ abducit ab omni feritate, ita ad cõciliãdas necesßitudines præcipuã uim habet. Deniq; indidit diuinæ mentis scintillã, ut nullo etiã ostẽso præmio, tamẽ per se iuuet benemereri de omnibus. Id enim Deo maximè proprium & naturale, suo beneficio consulere uniuersis.

Folio 5. eodem numero.

Solúsq; capax rationis, & æqui.) *Nulla re (inquit Cicero) longiùs absumus à natura ferarũ, quàm æquitate, in quibus inesse fortitudinẽ sæpe dicimus, ut in equis, leonibus: iustitiã, æquitatẽ, nõ dicimus. sunt enim rationis & orationis expertes. Idẽ, lib. 2. de Finibus, hominis præstantiam elegãter comprehendit his uerbis: Homines & si multis aliis, tamen hoc uno à bestiis plurimùm differũt, quòd rationẽ habeant à natura menti datã, mentémq; & acrẽ, & uigentẽ, celerrimeq; multa simul agitantẽ, & (ut ita dicã) sagacẽ, quæ & causas rerum & consecutiones uideat, & similitudines trãsferat, & disiũcta cõiungat: & cũ præsentibus futura copulet, omnẽq; cõplectatur uitæ cõsequẽtis statum. Eadémq; ratio facit hominẽ hominũ appetentẽ, cúmq; iis natura, sermone, & usu cõgruẽtẽ, ut profectus à charitate domesticorũ ac suorũ currat lõgius, & se implicet primũ ciuiũ, deinde omniũ mortaliũ societate, & cæt.*

Ibidem, numero 13.

Nam forma rotunda.) *Sola figurarum rotunda ad uix patiendum exquisitè comparata est, ut quæ nullum habeat angulum, aut aliud quiduis eminens, quod externis occursans refringi queat: rotundi ergo fuerunt ungues securitatis causa.*

Ibidem, numero 14.

Dummodo sit digitis.) *Vngues teste Hippocrate, neque superiores, neque inferiores digitorum summitatibus conuenit esse: qui*

enim summitatibus digitorum æquantur, hi omnium soli utilitatē, cuius gratia facti sunt, perfectissimè explent: qui uerò immodicè longi sunt, & propterea se occursu mutuo contingunt, ac in se cōcidunt, neque spinam paruā, neque pilum, neq; aliud quicquam tale apprehēdere possunt. Cōmoderatā igitur magnitudinē habeant necesse est, ut ea maximè præstare poßint, quorum gratia facti sunt.

Ibidem, numero 15. pag. 2.

Si quid scalpis.) *Non igitur munimenti tantùm gratia dati sunt ungues, ut uoluit Aristoteles lib. 4. de Partib. animal. cap. 10. sed & apprehensioni, & aliis multis rebus agendis utiles sunt, ut docet Galenus.*

Ibidem, numero 16. pag. eadem.

Citra quæ magna.) *Quoniam rudibus adhuc, & parum exercitatis in Physiologia tyronibus, hic locus tenebricosus uideri potest: uerba Galeni ad pleniorem intelligentiam placuit adscribere. Subit (inquit) hoc loco admirari naturæ artē, quæ ad omnes actiones idoneos præparauit digitos. Si enim sine oßibus facti fuissent digiti, illas actiones solas probè perficeret, in quibus eos circulo plicari circa comprehensibile oporteret. Si autem os unicum haberēt, illis actionibus solis rectè seruirent, in quibus eis extēsis egeremus: quia uerò neque sine oßibus, neque ex uno solo creati sunt, sed ex tribus inuicem per singulos articulos connexis unusquisque factus est, propter id ad omnem actionem prompti figurantur: curuatis enim omnibus articulis, operamur digitis, perinde atque si absque oßibus facti essent: extensis autem omnibus, tanquā si ex uno osse constarent. Plerūque autem neque omnibus extensis, neque omnibus curuatis indigentes, aliquando quidem primum solum, uel secundum, uel tertium articulum. Aliquādo autem uel primū simul & secūdum: uel secūdum & tertium, uel primum simul & tertium extendentes, aut flectentes, & cætera.*

Ibidem, numero 17. pag. eadem.

Aduersum frigora tegmen.) *Verba sunt Platonis in Timæo.*

Caro,

Caro, ait, propugnaculum est, ac tegmen aduersum æstus, aduersum frigora & lapsus, instar pileorũ densorum: quippe quæ corporibus molliter, leniterque cedat. Atque hæc cõmunia sunt carnis emolumenta. Propria enim carnis in manu, oßibus præsertim hærescẽtis undique tegere, & loca replere in flexuris uacua, & in quatuor digitis secundum directum collocatis, extrinsecus paucam, aut nullam: interius autem & à lateribus, plurimam coaceruare carnem ut si quid liquidorum corporum manu supina continere uolueris, nihil prorsus effluat.

Folio 6. *numero* 18. *pag.* 1.

Multo maiórque sequente) *Illud enim uehit, hoc uehitur: atqui uehens uecto maius esse oportuit: secus autem id fieri nequit, quin paulatim oßium magnitudo minuatur, ideóque secundũ priore minus esse necesse est, & secundo tertium.*

Ibidem, *numero* 19. *pag. eadem.*

Gibbam hac ratione figuram.) *Ne quid uidelicet ab extrinsecus accidentibus paterentur. Diximus enim paulò antè, omnium figurarum rotundam minimùm esse paßionibus, causisque externis obnoxiam. Vt quæ nullam habeat extantem eminentiam, quæ à foris occursantibus frãgi queat: magnus igitur digitus supernam, paruus infernam* περιφέρειαν, *& circunferentiam exactè cõuexam obtinuit. Hac enim parte, nec ab aliquo custodiebantur, nec alij digito iuncti applicabantur. Hinc non parum admiranda est naturæ in oßium cõstructione solertia, quam etiam Galen. hac in parte, & aliis permultis obseruans, mirificè commendauit.*

Ibidem, *numero* 20. *pag.* 2.

Chondrum.) *Coegit me carminis ratio dictione Chondros uti. Per Chrondrum igitur cartilaginem intellige, qua utrunque os in articulo ungitur & oblinitur: per adipem uerò humorẽ uiscosum & unctuosum, quo cartilago quo dã uelut oleo perfunditur. Itaq; per hæc duo auxilia, à natura molita, facilè mobilis, & attritu cõtumax, omnis oßium articulatio facta est.*

Ibidem, numero 21. pag. 2.

Vincula.) *Per uincula, ligamenta intellige, quorum alia quidem uelut nerui quidam, rotunda & crassa sunt, ut in humero uidere est: alia uerò membranorum instar, prælōga & subtilia, secūdum articulorum utilitatem ac necessitatem talia semper facta. Nam qui maxima quidem & crassissima, præcipuos & maximos custodiunt articulos, reliqua uerò, minus præcipuos & minores.*

Ibidem, numero 22. pag. eadem.

Supercilio.) *Per supercilia intellige subtilia labia, quibus articulationes undique coronantur: Galeno* ὀφρύες *dicuntur.*

Fol. 7. *numero. 23. pag. 1.*

Galene citasti.) *Musculos abunde discussit Galenus in libris de musculorum motu. Tēdones quoque, fibras & membranas, manū, digitósque, introrsum, extrorsum, & ad latera mouentes, ibidem: & in primo de arte dissecandi, ad quem lectorem ablegamus, ne longiore uersu, parum illi placeamus.*

Ibidem, numero 24. pag. 2.

Iam cubiti & radij.) *Hæc & exteriorum partium nōnulla nomina propriè intelligi multum refert, non in poetis solum, sed multò magis in philosophis ac medicis. Sit igitur cubitus pars à flexu brachij usque ad palmam, græcè* πῆχυς. *Radius alterum est ex ossibus cubiti, gracilius uidelicet.* Καρπὸς *brachiale Latinis, iunctura manus, ubi uidelicet palma iungitur radio.*

Fol. 8. *numero 25. pag. 1.*

Exiles mediæ partes.) *Et hic locus fortasse dilucidior erit, si Galeni literam adferamus. Sed cur utriusque partes (inquit, de radio & cubito loquens) quæ sunt in medio quidem tenuiores: quæ uerò in cubito & Carpo crassiores? an quoniam eas sedem musculis manus extremæ locum præbere oportebat: has uerò extremas crassescere, & in molem tumere productionibus ad articulationem?*

Ibidem,

Ibidem, numero 26. pag. 2.

Crurúmque, pedúmque.) *Summum pedē intellige totum mēbrum à natibus uſque ad plantam, σκέλος à Galeno dicitur. Crus pars eſt à genu, uſque ad plantam. Conſtat autem duobus oſſibus, quorum maius uocatur tibia, græcè κνήμη: alterum minus fibula, græcè περόνη. In huius cruris poſteriore parte eſt caro, quæ ſura uocatur, de qua poſtea dicetur. Femur ſuperior pars ſummi pedis, à natibus uſque ad genu. Os uerò in genu anterius quibuſdam uocatur mola: aliis, Patella. Hæ quāuis grāmaticæ & breues interpretationes ſint, tamen non ſolùm adferunt aliquid lucis, in ueterum ſcriptorum, philoſophorum præcipuè, lectionibus, ſed etiam aditum patefaciunt ad multarū corporis humani partium naturam agnoſcendam. Nemo igitur grauetur legere, ut omnis harū uocum ambiguitas (ſi quando occurrat) minimo negotio amoliatur.*

Ibidem, numero 27. pag. eadem.

At prius hic prona.) *Peculiare eſt ipſi Galeno conſilium, & ſapientiam eius ſuſpicere, qui nos condidit, qui ſingulas partes in nobis mirabili conſilio diſtribuit, & ad certos fines deſtinauit. Quæ omnia pulcherrima alioqui, quiſquis nō admiratur, ab hominis natura prorſus degenerauit.*

Ibidem, numero 28. pag. eadem.

Sublimésque oculos.) *Non aliena ſunt ab hoc loco quæ ſcribit Cicero primo de Legibus: Ipſum hominem (inquit) natura non ſolùm celeritate mentis ornauit, ſed & ſenſus tāquam ſatellites attribuit, ac nuntios & rerū plurimarum obſcuras & neceſſarias intelligentias enudauit, quaſi fundamenta quædā ſciētiæ: figurámq; corporis habilē & aptam ingenio humano dedit. Nam cū cæteras animantes abieciſſet ad paſtum, ſolum hominē erexit, & ad cæli, quaſi cognationis domiciliiq; priſtini conſpectū, excitauit. Et ſecundo de natura Deorū: Sunt ex terra homines, nō ut incolæ atq; habitatores, ſed quaſi ſpectatores ſuperarū rerum atq; cæleſtium, quarum ſpectaculū ad nullum aliud animantium genus pertinet.*

Propterea Mercurius inquit, Generatio hominum ad diuinorum est operum cognitionem, testimoniúmque naturæ, ad imperãdúmque omnibus, quæ cælo tegũtur: ad cælestiũ discursum suspiciẽdũ, ad potestatẽ Dei & naturæ progressus: ut denique iis ipsis quæ in uita suspexeris, mox fœlicißimè hinc emigrans perfruaris. Cæterùm erectæ huius figuræ causam reiiciũt quidã in calorẽ, & spiritum: quibus inter cuncta animãtia fœcundior homo est, propriæ molis respectu, circa maximè spiritualia membra, quò fit, ut erigatur corpus propulsione spiritus & sanguinis ad superiora. Accedit iis diui Thomæ authoritas in expositione libelli, qui est de iuuẽtute & senectute. Est (inquit) erectus homo duabus ex causis, simul quia est animaliũ perfectißimus, simul quia proportione corporis calidior est aliis omnibus: calidi uerò propriũ est in rectũ attollere.

Folio 8. *numero 29. pag. 2.*

Piscis ut ille.) *Vranoscopus scilicet, ab re cæli inspector nuncupatus, oculos in superna corporis parte obtinuit, quibus hoc ipsum uel inuitus aspicit perpetuo: sed Dei cognitionis prorsus est expers, cùm sit ratione priuatus. Homo autem nisi collum reflexerit retrorsum, cælum nunquã uiderit. Verùm enimuero id non esse sursum aspicere dicebat Plato, cùm quis supinum seipsum reclinauerit oscitans, sed quando mente cælestium corporum, cælitúmque naturam consyderauerit.*

Folio 9. *numero 30. pag. 1.*

Iusta figura.) *Hippocrates naturæ opera mirum in modum admiratus, non desinit eam cognominibus cohonestare, iustam eam appellando. Aristoteles eam esse ait, uelut οἰκόνομον ἀγαθὸν, quãdo iustitiæ diuinæ maiestas necessaria semper excogitauit, tribuitque unicuique pro dignitate. Si quis (inquit Galenus) unquã alius opifex æqualitatis & proportionis, magnam habuit prouidẽtiam, certè natura habuit in animalium corporibus conformandis.*

Ibidem, numero 31. pag. eadem.

Hæc iuxta manuum similis.) *Faciunt ad plenam loci huius intelligentiam*

intelligentiam, Theophili Protospatarij Graeci sequentia: Nam sicut manus articulorum uarietate ad complectenda corpora fuerunt accommodatae, ita & pedes quammaximè manus aemulati, multifidi quidem articulis, eáque ex parte caui, qua conuexo solo inniti debuerant, omni loco firmiter inhaerere exquisitè apti sunt. Inde euidentius quod dicimus percipere poteris, si quempiam graciles scalas conscendentem intuitus fueris: gradus enim comprehēdentem pedis cauitatem cernes, eos utrinque digitis, calcaneóque quoad eius fieri potest complectentibus, sicque pedis basim rotundam fieri, instar manus subiectum corpus ambientis. Secundum hoc igitur manuum similes pedes fuerunt. Haec Theophilus Graecus, physiologiae studiosus, à quo multa deprompsimus.

Ibidem, *numero* 32. *pag*. 2.

Tarsus.) *Pedem paruum diuidit Galenus in Calcaneum, Malleolos, Tarsum, Plantam, & Astragalum. Est autē Tarsus pars proxima Calcaneo.*

Folio 10. *numero* 33. *pag*. 1.

Cotylis.) *Cotyla sinus est, id est, cauum in ima parte ossis natiū. ubi infigūtur ei ossa summa magni pedis, ut os femoris. Hic enim femur pro osse femoris accipi debet, alij Coxam uocarunt. Sed haec nomina ubique ferè confusa apud praesertim recentiores, reperias. Atque haec in librum primum dicta sufficiant.*

editus est Venetiis anno 1536 a Iunio Paulo Crasso Patavino latinitate donatus

DE CORPORIS HVMANI HARMONIA LIB. II.

Ioanne Lygæo medico authore.

Infimi uētris mēbra nutritioni subseruiētia describūtur. Pulchra obiter de fœtus formatione, & eius tēporibus.

IAm positū, & numerū, molē, cūq; ordine, motus,
Et cōmissuras manuúmque, pedúmq;, uenustas,
Qua potui primo explicui breuitate libello.
Q uæ quoniā (ut scribēda hominis reliqua omnia) mēbra
C onuenit aßiduè nutriri, operante calore
S cilicet innato nobis: hæc unde resultet
A ctio, uis unde omnis nutritiua uidendum. 1
V tque decens cœpto semel accidat ordo labori,
I pso à uentriculo parte hac exordiar, ut quem
P rouida condiderit dapibus natura coquendis.
Ergo per œsophagum excipiens potúmque, cibósque, 2
D entibus attritos auidis, transmutat in album
S uccum, ui coctrice data diuinitus ipsi.
H inc chylus effectus (simul ut reserata Pylori 3
P orta fuit) gracili committitur intestino:
A tque ibi iam speciem obscurámque, rudémque, cruoris
N actus, ut à multis, sic uenâ Caudicis ampla
V lteriùs raptus, rubrum defertur ad hepar:
T andem ubi perfectum rubicundi admittere fertur
S anguinis ornatum, uerámque assumere formam:
I nde cauæ uenæ per uascula, corporis omnes

A uentriculo orditur, aßūpti cibi & potus receptaculo.

Ventriculus trahit ex ore cibū per uillos rectos, tū suos, tū œsophagi.

Venis mesaraicis, ut & aliis, uis sanguifica inest.

Particulas

Particulas subit, & se mox adfigit eisdem.
Sed primùm positũ, & tunicas, formámque decẽtem
Ventriculi, infusas scribamus denique uires.
Hic situs in medio est animalis corpore, quanuis
Amplior in dextram declinet portio partem:
Atque sui œsophago commissus parte suprema,
Dulcia directis educit pabula fibris.
Quin fuit illi hac parte patens, promptúsque canalis
Oesophagus, si fortè cibo, potúque, grauetur:
Quippe his oppressus crudis, nedúmque redactis
In succum, expultrice sua uirtute grauantes
Extrudens, hominem stimulo uelut excitat acri
Ad uomitum, tristi sumptorum ut mole leuetur.
Sunt duplices illi membranæ cætera præter,
Altera transuersas, nimirum extrinseca, fibras
Interior rectas habuit, quibus inter abundè
Edendum, tanquam manibus, trahit omnia deorsum:
Transuersæ impellunt concocta cibaria prorsum.
Postquam igitur medias humano in corpore sedes
Occupat hic interpositus iecur, atque lienem,
Ventriculus, iusta factus ratione rotundus,
Oblongúsque fuit tractim, rectúmque secundum:
Cederet ut iecori dextrâ, læuáque lieni.
Cui quoniam munus commissum ut pabula grata
Pertrahat, atque coquat, succúmque reducat in albũ,
Indiget haud dubiè multo, ualidóque calore:
Nam neque diuersis natiuus & insitus ignis
Sufficit assumptis dapibúsque, cibísque coquendis.
Contiguas ideo natura industria partes.

Ventriculi situs.

Ipsi uẽtriculo œsophagũ uiã quãdam esse motionis, quæ ab inferioribus sursum uersum fit.

Ventriculi membranæ duæ.

Villorum in tunicis uentriculi actio.

Ventriculi figura rotunda oblonga.

Ventriculi ab hepate amplexati usus.

Ceu calidi quædam fomenta hinc, inde locauit
A dextra iecur, ampli feruentísque lebetis
Instar, & à læua subnigrum parte lienem:
A tergo musclos ob eundem præstitit usum
Spinales: ueluti zirbum anteriora fouentem. 4
Ventriculus dictis amplectitur undique noster
Partibus & largo perfunditur indecalore.

De omento, siue zirbo.

Omentum uerò tunicis constare duabus
Neruosis certum est, quarum interiora coortæ
Contexunt uenæ, ac Arteria multa, frequénsque:
Atque hanc texturam pinguedo plurima uestit

Omenti siue Epiplei usus à calore.

Circunfusa, fouens conclusum in uentre calorem,
Quem tegit ad pubem tractu porrecta decenti.
Hoc quibus exciderit per martia uulnera, promptè 5
Conspicias illic externo à frigore lædi:
Vnde coquunt minùs: amplo tegmine semper egentes.

Naturales facultates quatuor uentriculo datas.

Denique uentriculo uirtutes quattuor illæ,
Atque facultates, multis ut partibus, insunt:
Quod cupiit primâ directè traxit: id antè

Ventriculus alimẽtum in qualitatẽ sibi, & toti animali familiarẽ alterat.

Diximus, utque frui posit conuertere tentat
Naturam in propriam: cui tum officiosa retentrix
Præsto est, functa suo donec sit munere coctrix,
Ingenita uirtute chylum maceránsque, coquénsque,
Tantisper donec largo maturuit æstu.

Tandem

Tandem post alias (ubi coctio facta) uirilis
Prosilit expultrix, deuoluens plurima deorsum.

Superiora clariora reddit, exemplo ab utero & fœtu desumpto.

Hæc in fœminea conspexeris aptiùs aluo:
Quippe semel matrix semen complexa uirile,
Hoc retinet ceu conueniens, aptátque, fouétque:
Constringens adeò sese, suáque ostia claudens,
Vix ut possit acus breuis unquam irrumpere mucro.

Vteri partes omnes semen amplecti appetunt mirifice.

Ne specilli quidē cuspidē in matricis collū queas immittere, quo tempore fœmina fert uentrem.

6 *Inter se postquam duo semina iuncta fuerunt,*
Matricis primùm, ceu forni, ardórque, calórque,
Molliter assando, membranam obducere tentat,
Qua feruens intus semen circundare possit:

Calorem matricis efficere panniculum tanquam crustam circa semen.

7 *Hinc tres ampullæ (uisu mirabile) fiunt,*
Quæ loca sunt Cordis, uelut Hepatis, atque Cerebri.
Tandem immensa Dei sapientia, semina iuncta
Effigiat, carnémque facit, conuertit eandem
In speciem humanam, niueósque reducit in artus.
Quos ubi uiuaces animatus protulit infans,
8 *Et membris uiuit distinctis (id tibi quinque &*
Quadraginta dies signant) circunspice motum,

Tempora motus, & editio fœtus.

9 *Quem quoque nonaginta dies signare uidentur*
(Si numerum duplicas primum) uel fœmina in ipsa:
Non tam promptè etenim, sicuti mas, illa mouetur,
Humidior cùm sit, cùm longè uiribus impar.

Fœminā frigidiorem & imbecilliorē uiro.

Sic tumida crescit paulatim fœtus in aluo,
Et per claustra citis spatiatur motibus alui,
Dum tacitè noni succedunt tempora mensis:

E

Per quæ maior, eget multò maiore alimento,
Quàm quantum trahat ipse sibi per congrua uasa:
Motu quinetiam multò maiore cietur:
Víxque potest matrix retinere diutius illum,
Panniculos quin tum rumpat, uenásque ligantes:
Vnde suo uirtus contentrix munere functa,
Virtuti reliquæ expultrici cedit, ut extra
Excutiat fœtum, lucémque excludat in ipsam.
Naturæ sunt hæc opera admiranda, Deíque
Omnia formantis, sese hic sapientia prodit.

De Intestinis.

Proxima uentriculo sex intestina cohærent,
Tanquam unum corpus: licet officióque, sitúque,
Et formâ uarient, tortos implexa per orbes.
Sunt tria texturæ gracilis, præmissa supernè,
In quibus admissi celebratur coctio succi,
Coctio uiuifico celebrari sueta calore.
Inferiora magis crassa intestina fuerunt,
Atque hæc excipiunt rerum excrementa, uehúntque.

Facultatem quandam coctricē inesse intestinis.

De Duodeno.

Primùm igitur ueteri Duodenum nomine dictum,
Parte quidem dextrâ, sursum uersúsque, uidenti
Porrigitur tergum circa, quò firmi ùsisthic
Vinciri poßit, quóue aptiùs in regione
Hepatis excipiat bilem, fellísque meatum,
Quo semel effuso, quod habet deuoluitur infrà.

Ab Herophillo δωδεκαδάκτυλος. Duodenum porrigi in dextrā partem uersus dorsum.

De

De Ieiuno.

Continuum est illi ieiunum, quod quoque uersus
Protensum Iecur est sinuosè: semper inane
Et uacuum, ob bilem quam effundit fellea cystis:
Et quia non longè discedit ab Hepatis oris,
Hinc ideo emulget primo quoque tempore succum,
Scilicet innumeris lactentibus undique uenis,
Dum fluat huc plenis diues mulsura papillis.

Ieiunum intestinũ semper uacuum.

De Ileo.

Quod sequitur gracile intestinum dicitur uno
Ileos assensu: gyros habet ilia circum
Multiplices, ut longiùs, atque diutius omnis
Hîc quoque contentus maneat, succúsque, chylúsque,
Raptus & à uasis medianis, deruat amplas
Hepatis ad portas: aliter si rectius extet,
Labetur chylus omnis in inferiora repentè:
Tunc alia ex alijs poscendi pabula, prompta
Sedulitas, homines reddet, uel prorsus ἀμούσους.

Hoc consilio fabricatos in intestinis gyros, ne uitam agamus ἀφιλόσοφον, καὶ ἄμουσον.

De Cæco crasso intestino.

Crassorum primum dextro sub Rene locatur,
Ac Iecore, antiquo dictum quoque nomine cæcum:
Quod simul in flexos latè diffunditur orbes.
Inque sinu solo, tanquam recoquente secundo
Ventriculo, fæces confertim desuper actas
Continet, exugens, succúmque, chylúmque benignum,
(Si quis erat reliquus, sua tandem munera complens,
Distribuit reliquis maleolentes partibus escas.

Cæcũ intestinum sinu suo tanquã altero uentriculo alimentũ ad futuram necessitatẽ continere.

De Cœlo.

Anfractuosum Colon ne aßiduè egeratur.

Colon sub tertia pinnula Hepatis excipere bilem ex cysti fellis, ad detrudēda excremēta.

Dolores uehemētißimos fieri à Colo, quos colicos appellamus.

C ontinuum cæco Cœlon, uarios quoque flexus,
N e fluerent promptè fæces, habuisse uidetur.
N am latus ad læuum sinuosos explicat orbes,
E t peragrat nigro regiones sanguine tinctas
S plenis, & hinc rubrum tandem concurrit ad Hepar,
E x quo suscipiat bilem, fellisque meatum,
L ongius ad fæces, quâ semita restat agendas.
H oc semel obstructum, crassóque humore refertum
S uscitat usqueadeò sæuos in uentre dolores,
Nullus ut hos poßit uultu perferre modesto:
Q uin infert gemitus, & acerbo uerba dolori.

De recto intestino.

Sphincterem musculū, claudere Recti extremum.

Naturā ualētiora facere ea, quæ maiorem uim patiuntur intestini recti exemplo.

Q uod superest Rectum, *rectà demittitur usque*
A d σφιγκτῆρα, sacro necnon annectitur oßi. 11
A mplius hoc aliis quòd fæces euehat omneis,
Q uæ quia duricie distendunt, sæpe retentæ,
E ffecit reliquis natura ualentius istud:
V imque pati quicquid maiorem debuit usquam.

De tunicis, & substantia intestinorum.

Intestinorum tunicæ, quare duæ.

Hominē posse etiā uiuere, altera tunicarū intestinorū deperdita

O mnibus his geminas rerum natura creatrix
I ngeniosa, dedit tunicas: nam sæpius ipsa
I ntestina malis adeò uexantur acerbis,
S cilicet ulceribus putridis, aut uulnere fœdo,
A ltera ut istarum immundâ putredine rosa
E xcidat, his quanquam fatis affectus iniquis,
C um reliqua longam poßit traducere uitam,

Robustisque

Robustisque suo defungi munere membris.
Intestinorum porrò substantia tota est
Neruosa, exanguis, carni multúmque propinqua,
Qualis in æsophago, duplici quoque tergore septo.
Quinetiam uillos habuerunt omnia latos,
Quorum natura est prorsum detrudere cuncta:
Parciùs his recti intexuntur, quique retenta
Mox circunueniunt: recto licet intestino
Extrà proueniat rectorum copia larga.
Primitus ista Dei summi decreta fuere,
Sicque hominum membris cõsultum est omnibus æquè.

Intestinorũ substantia.

Omniũ intestinorum fibras tã interiorũ, quàm exteriorũ tunicarũ, trãsuersas esse.

Intestina paucos habere uillos rectos & obliquos, quod attractione ac retentione non ualde opus habeãt.

Villos etiam rectos obtẽdi recto intestino.

De Peritonæo.

Porrò autem dictas circuntegit undique partes,
Quæque infra sita sunt transuersum uiscera septum,
Subtilis quædam membrana obtensa: uocarunt
Quam Siphac insignes Arabes, medicique uetusti:
Cui neque crassities eadem concessa uidetur
Omnibus in membris: alibi subtilior extat,
Vt Iecore, & Splene, & Renum regione propinqua:
Crassior hæc alibi, ut Vesicâ, nuper aperto
Ventriculo, uuluâ, intestinis ante relatis.
Ac uarij eueniunt ex hac animantibus usus:
Quippe tegit partes infra Diaphragma locatas,
Viscus & à musclis superincumbentibus omne
Separat: & septo sursum auxiliante, ciborum
Transabigit tensis siccata superflua fibris.
Neue leui uenter turgens immurmuret aura
Hunc stringit, propria ueluti quoque pelle coarctat.

Peritonæi nõ eadẽ ubique crassities.

Peritonæi usus complures.

De Abdominis musculis.

Abdominis musculorum ordo, & usus multiplex.

H anc super impositi sunt muscli Abdominis octo,
A spuriis quorum par primum sectile costis
I ncipit, obliquè descendens pubis ad ossa:
A lterum at obliquè uersus Præcordia tendens,
P ubis ab obductis manifestum habet ossibus ortum:
T ertium & exiliens ab acuto Pectoris osse,
P er medium uentrem pubis decumbit in ossa.
E t sua par reliquum à lumbis exordia ducens,
F unditur in latum, quod sectio facta probabit.
H i ualido dictas uallant munimine partes
A uxiliúmque ferunt transuerso haud debile Septo,
A d uocem tenues fundendam sæpe per auras
A tque repellendas confertim è corpore fæces.

De Hepate.

Hepar prima sanguificationis officina, & uenarum principium.
Hepatis situs.

A d Iecur accedo generosum, & nobile uiscus,
G ignendi primum instrumentum sanguinis omnis, 12
P rincipium primum uenarum: subiacet autem
S epto ipsi, dextrúmque latus circunstat apertè:
C ui superassumptis si quisquam indormiat escis,
P romptior (albescente chylo) fit coctio: nempe
V entriculi fundus flamma propiore calescit.

Caro propria Hepatis

Hepatis est subrubra caro, substantia tota,
A c ueluti trepido concretus ab aëre sanguis:
C uius & in corpus cum neruo Arteria uiuax 13
S pargitur, ut multi subtiles undique rami

Venarum in Iecore distributio.

V enarum Portæ, atque Cauæ, ceu retia parua:
P orta quidem sub parte caua est: sed Concaua gibbo

Prosilit

Prosilit à summo: quæ cordis in intima nostri
Antè laboratum ducátque, uehátque cruorem:
Ergo per appensum medium Diaphragma supernè
Concaua prosiliens, Spinæ prætenditur usque
Ad iugulū, in geminas ubi scinditur hæc quoq; partes,
In Caput euadit pars altera per Ceruicem,
Per cubitum extremis extenditur altera palmis:
Truncus at infernè uergens ceu subsilientis
Ductus aquæ, incedit per spinam, ac irrigat omnes
Suppositas partes: uenas hinc sectus in amplas,
Illinc in tenues per corpus spargitur omne.

Venæ cauæ diuaricatio, & ductus præsidium.

Vena caua aquæ ductui similis.

De *fibris hepatis, & uesicula fellis.*

14 *Quattuor in fibras Natura industria scidit*
Diuisitque Iecur, quibus amplexatur, & ambit
Ceu digitis, stomachum: mediâ uesicula fellis
Dependet fibrâ, bilem quæ separet acrem.
Quippe chylus postquam est percoctus in hepate totus,
Sanguinis atque adeò confecta est massa, repentè
15 *More repurgatur musti, in quo non modò uini*
Donec feruet, inest substantia: sed quid aquosum,
Aëreum quiddam, quiddam terrestre, acidúmque:
Sic feruere chylum calefacto in uiscere credas
Et defæcari, dum transformatur in usus.
Pars leuior (bilis quæ flaua est) ignea, & acris,
Vicino excipitur (natura instante) meatu:
Et uesicæ adaperta subit penetralia fellis:
Atque ibi pars remanet uesicæ accommoda toti:
Quod superest alio subit intestina meatu,

Iecoris fibræ non pari in omnibus numero.

Sanguinis coquendi cum musto collatio.

Vesiculam fellis in sanguinis purificatione excipere bilē flauam.

In uẽtriculũ rarò influit bilis, ne turbetur coctio, & expellatur nutrimentũ.

Ventriculum rarò, ne coctio mota fatiscat,
Aut uomitus moueatur, eò si copia bilis
Influat aßiduè: Quòd si cui fortè canalis
Contigit iste, miser naturâ, cætera præter,

Miseri à natiuitate, in quorũ uentriculo redundat biliosa superfluitas.

Continuos capitis sentit, patitúrque dolores,
Lentáque uentriculi incurrit fastidia crudi.
Terrea pars uerò limosáque sanguinis huius
Fæx ueluti, trahitur per uas à Splene potenter:

Lien atræ bilis receptaculum.

Qui quoque uentriculum amplexatur parte sinistra,
Mendosis ualidè costis, dorsóque ligatus:
Postquam igitur crassum secreuit ab Hepate succum,
Alterat, atque coquit, formámque reducit in aptam:
Inde sui quicquid tenue est, conseruat ad usum:
Venosum reliquum per uas expellit in ora

Melancholici humoris in stomachũ regurgitantis usus.

Ventriculi, magno sed non sine uisceris usu:
Quippe retentricem uim roborat, ac facit omne ut
Promptè animans escas ex corporis appetat usu.
Hepatis in simis ad Caudicis oscula uenæ,
Sanguine cum reliquo miscetur & humor aquosus, 16

Agneũ sanguinis recrementum, & eius usus.

Sanguinis ardorem partim qui mitiget omnem,
Partim etiam minùs hunc densum per uiscera reddat:
Talis enim cùm sit (iam defæcatus abundè)
Debeat atque cauam subitò transcendere uenam,
Idque per angustos fiat, strictósque meatus,
Hoc uno indiguit ueluti duce, posset ut unà
Corpore cùm tenui totum percurrere corpus.
Quà quoque posteriùs septo caua uena ligatur,
Pérque ipsam graditur Spinam, tractimque resultat,

Venarũ emulgentiũ origo.

Venæ emulgentes oriuntur: quæ, quod aquosum 17

Sanguinea à massa fuit amplo in uase remotum,
Læte suscipiunt, mulgent, sugúntque, trahúntque
In Renes, largo comitante cruore uicissim,
Cum quo permixta est flauæ pars maxima bilis,
Flumina flauescant hac ut maleolentia Lotij. — *Simul cũ aquosa superfluitate sãguinẽ, & bilem flauã in renes influere.*
Sic positu uariant Renes, elatior usque — *Renũ situs.*
Dexter ut emineat, rubrum defixus ad hepar,
Quo positu humorem directè sugit aquosum:
Ren contra situs est laxo sub splene sinister.
Amborum solida est substantia, densáque multum, — *Renum substantia.*
Ne (quo sunt Renes nutriendi) sanguis & ipse
Perfluat, ac unà cum humore extillet aquoso.
In media uerò renum cauitate Lacuna est, — *In medio renũ cauitatẽ, tanquam lacunam, esse.*
Exudant in quam duo: Bilis, aquosus & humor.
Prodit ab hac uerò quouis in rene canalis
Paruus & oblongus, uesicæ insertus utrinque,
18 *Hos οὐρητῆρας Græci dixere meatus,* — *Meatus urinarij.*
Vesicæ per quos urina allabitur omnis.
Porrò autem tunicis constat uesica duabus,
Iuxta intestinum rectum sita: condita uillis — *Vesicæ uilli recti, & trãsuersi.*
Hinc trahat ut rectis, transuersis deprimat inde.
Verùm habet anfractus ceruix carnosa recuruos: — *Vesicæ ceruix, & eiusdem musculi utilitas.*
Non minus exactè claudentem denique musclum,
Ne fluat inuitis Vrina recondita nobis:
Humor enim debet reprimi tantisper aquosus,
Effundi donec sub congrua tempora possit.

Vasa seminaria. — *Vasa seminaria ortu uariant.*

Vascula prolificum in testes gestantia semen

Sunt duo: nempe duæ uenæ, sed singulæ utraque
Parte: quibus saliens Arteria obhæret utrinque.
Venæ & Arteriæ seminariæ simul iũguntur.
Quæque latus gracilis perreptat uenula dextrum,
Prosilit à ramo uenæ, quæ concaua dicta est:
A grandi uelut hîc Arteria prodit Aorta,
Dextrum adeò supra renem: Sic uasa sinistrum
Quæ tenuere latus, bina ac sociata fuere.
Vena quidem illinc prodit ab emulgente canali,
Et quoniam in nobis humorem gestat aquosum,
Frigidius semen multò est hac parte sinistra,
Viuidius uelut est quod dextro à uase resultat.
Sic sociata trahunt à toto corpore nostro
Vascula cocturæ utiliora superflua summæ,
Paulatímque parant ad seminis hæc naturam:
Inde adeò multi dixere parantia uasa.
Sícque rubens humor testes destillat in ambos,
Semen in testiculis elaborari.
In quibus abiiciens rubidum, mutánsque colorem,
Seminis assumit formas, albétque coquendo:
Hinc aliò exudat coctum, tandémque per orbes
Recta cauernosæ deriuat in ostia uirgæ.

LIBRI SECVNDI FINIS.

IO. LYGAEI ANNOTATIONES IN *librum secundum, de corporis humani harmonia.*

Folio 15. *numero* 1. *pag.* 2.

VIS unde omnis nutritiua uidēdū.) *Nutritionis organa, membra propriè destinata ad suscipiēdum, transmutādum, & transuehendum nutrimentum, sunt ea de quibus dicturi sumus, nempe, os, œsophagus, uentriculus, hepar, uenæ deferentes sanguinē, & reliqua. Compendiosè uerò nutritionis modum percurremus, ad faciliorē totius huius secundi operis intelligentiā. Cùm ergo uētriculus excepit nutrimentū, amplectitur ipsum, ut coquat, & cōuertat in chylum, qui ueluti cremor quidā est, ex cibo & potu in uentriculo coctis. Is chylus per Pilœrum, uentriculi inferius orificium, emittitur in intestinū duodenum, & ieiunū. Ex ieiuno uenæ mesaraicæ rapiunt id quod purius & liquidius est, ac transuehunt in hepar. Fœculentum uerò pellitur ex ieiuno in inferiora intestina. Cæterùm transuectus chylus in hepar, ibi coquitur, ac uertitur in massam sanguineam, in qua insunt quatuor humores, quorū separatio suo loco celebrabitur. Quicquid uerò remanet sanguinis nutrimentalis post horum sequestrationem, per uenā cauam in totum corpus distribuitur, membris apponitur & assimilatur.*

Ibidem, numero 2. *pag. eadem.*

Ergo per œsophagū.) *Duæ sunt fistulæ faucibus uicinæ, nempe* τραχεῖα ἀρτηρία, *fistula descendēs in Pulmones, condita spirationis ac uocis gratia, ut postea dicetur. Altera* οἰσοφάγος, *Latinè gula, Arabibus meri: tendit uerò ad os uentriculi, ac trāsuehit eò cibum & potum. Porrò totus hic canalis sæpe Galeno* στόμαχος *dicitur. Nam stomachus generaliter significat angustos & longos canales, tendentes ad aliquod amplum os. Interdum & ipse Galenus tantùm os in uentriculo uocat stomachum, ut libro 3 de Locis affectis.*

Ibidem, numero 3. pag. 2.

Vt referata Pilori.) *Habet uětriculus duo orificia: superiori inseritur œsophagus, sub ipso diaphragmate: inferius Pyloros dicitur, hoc est ianitor, per quod euehitur ex uětriculo, non solùm cibus alteratus, sed etiam superfluitas, ut paulò antè diximus.*

Fol. 16. numero 4. pag. 2.

Veluti zyrbũm.) *Zyrbus quem Græci ἐπίπλοον uocant, tunica est, seu Panniculus neruosus, multis uenis & arteriis constans, cui circunfusa est pinguedo copiosa. Tegit autem anteriorem uětriculi partem & intestina, ac porrigitur usque ad pubem. Porrò eam habet utilitatem, ut innatum uentriculi calorem conclusum teneat, suóque calore iuuet.*

Ibidem, numero. 5. pag. eadem.

Per martia uulnera.) *Refert Galenus lib. 4. de Vsu partiũ cuidam gladiatori exectum fuisse omentum, qui & si postea uixerit, tamen coquere nõ potuit, & pluribus fomentis opus habuit. Quòd autem (inquit) calefaciendi gratia factũ sit, euidenter discas licet in illis qui uulnus in epigastrio, id est, abdomine acceperunt, in quibus per uulnus excidit omentũ, deinde liuidũ factũ cogit medicos partẽ læsam adimere. Omnes enim hi frigidiorẽ sentiunt uentrem, minúsq; cõcoquunt, ac pluribus operimentis extrinsecus egent, & maximè quando insigni fuerit magnitudine quod abscissum est. Quemadmodum certè, & nos aliquando ferè totum ipsum abscidimus cuidam gladiatori ita uulnerato: homo autem sanatus confestim est, sed tamen adeò facilè & patiebatur, & lædebatur à frigiditate externa, ut non sustineret nudum habere uentrem, sed lanis assiduè erat obuolutus.*

Fol. 17. numero 6. pag. 1.

Inter se postquam.) *Non solũ maris, sed & mulieris semen ad fœtus generationẽ requiritur. Cuius rei testis est Hippocrates initio libri de Natura pueri: Et Galenus in libris de semine, eius quo-*

que

que rei rationes aliquot adferens. Impoßibile alioqui erat masculo semini omnes uteri partes oblinere. E directo enim eiaculatũ per uteri ceruicẽ ad fundum, eiq; uicinas partes fertur. Ad latera uerò usque ad cornua diuertere neutiquã potest, ideóq; natura hæc alio semine, ipsius fœminæ uidelicet, illeuit. In hæc etenim cornua singula utraque parte existentia, u.ss seminarium ex fœminæ testibus profectũ se ingerit. Cùm igitur eodem tẽpore fœmina pariter cum mare semen emiserit, idipsum per utrũque cornu eiectũ, & in medium uteri spatiũ delatũ, simul quidem uias oblinit, simul uerò ad masculi semen peruenit, ipsumq; etiã huic miscetur, & mẽbranis inuicẽ implicantur, quas tunc fœminæ semen peculiari uiæ ductu produxit, ut totã geniturã cõprehendẽs, hanc utilitatem fœtui exhiberet. Quinetiã ueluti alimentum proprium ac familiare masculo semini existit, ut pote humidius & frigidius existens, cùm illud craßius sit & calidius. Et his quoque rationibus constat Aristotelem errare toto cælo, qui libro primo De generat. animaliũ. cap. 20. semen à fœmina non emitti tradit.

Ibidem, numero 7. pag. 1.

Hinc tres ampullæ.) Coniiciendum utrũque semen æstuans in matrice, tres ampullas quasi exiguas uesiculas facere, quæ sunt loca Hepatis, Cordis & Cerebri, de quibus postea abundè. Porrò si rerum multarum cognitio in natura delectat, quantò magis corporis nostri prima formatione delectari nos conuenit? Hanc ut rem pulcherrimam qui non admiratur, prorsus ab hominis natura degenerauit. haud dubiè ipsa opificij ratio & uarietas testatur nos nõ extitisse frustrà, non casu, sed à mirabili consilio Dei opificis factos, qui singulis corporis nostri partibus illustria uestigia impreßit, in quibus uult agnosci, ut uerus φιλόστοργος.

Ibidem, numero 8. pag. eadem.

Quinq; & quadraginta dies.) Anima iudicio multorũ, pueris inseritur circa quadragesimum quintum diem: Tũc enim formatis & distinctis membris uiuere iam fœtus incipit, quia sentit: ut uerò pauca de reliquis quoq; temporibus adducamus, primis sex diebus

ebulliente ſemine, fiunt ampullæ, ut diximus, & uelut quædã oui ſpecies exiſtit. Deinde nouem diebus attrahitur ſanguis ex quo paulatim Hepar & Cor fiunt: ita ut exactis duodecim diebus iã diſcerni poßit delineatio Hepatis, Cordis, & Cerebri. Deinde octodecim diebus exactis, ramos exerit fœtus: quos omnes dies ſi collegeris, inuenies quadraginta quinque: Atque hæc de fœtus temporibus quæ uariè diſcernuntur.

Ibidem, numero 9. *pag. eadem.*

Quẽ quoq; nonaginta dies.) *Dies à conceptione fœtus ad formationẽ duplicati, indicãt diẽ motus de Hippocratis ſentẽtia. Poſtea triplicati dies motus indicant diẽ edendi partus: Verbi gratia, Si fœtus formatus eſt quadrageſimo quinto die, mouebitur nonageſimo, & edetur nono menſe. Eſtque hoc tempus uſitatißimũ, præſertim in maribus: femellæ ferè decimo menſe eduntur. Atque hæc de fœtus motu & partu.*

Fol. 18. *numero* 10. *pag.* 1.

Ἀμύστους.) *Rectè ſentit Plato, hoc conſilio fabricatos eſſe in inteſtinis gyros, ne alimẽtum celeriter permeãs per inteſtina, corpus extemplo in neceßitatem adigeret ſumendi de integro alimentum, ſuggerénſque inſatiabilẽ guloſitatem à Philoſophia, ac muſis uniuerſum mortale genus reuocaret. Quibus enim animalibus nõ inſunt eiuſmodi inuolucra, ſed inteſtinum à uentriculo ſimplex & rectum uſque ad anum protenſum habent, inſatiabilia omnia, ac guloſa, plantarúmque modo, cibo aßiduè adhærent: ut quidam dicunt de harpyis & lupis ceruariis.*

Ibidem, numero 11. *pag.* 2.

Σφιγκτῆρα.) *Per ſphinctera intellige ſedẽ, ſeu anum: ſic enim appellat Galenus à conſtringendo, quia muſculis cõſtringitur ſedes, ut ſit munita contra præcipites & inuoluntarios profluxus.*

Fol. 19. *numero* 12. *pag.* 2.

Primum inſtrumentum ſanguinis.) *Tota aberrãt uia, qui aſ-*

ſerunt

ſerunt Cor eſſe fontem & organū generādi ſanguinis. Rectè uerò Galenus(quem nos ubique ſequimur)quarto de uſu partium,docet carnem hepatis,quæ eſt proprium ipſius corpus,eſſe primū organū ſua uirtute ſpecifica generādi ſanguinis, & uenarum principium. Hepati quidē impertit Cor calorē uitalē,& ſpiritus uitales. ideóque deductæ ſunt arteriæ in Hepar,à uicina Aorta, quæ ſunt paruæ:non enim hauriunt ibi ſanguinē,ſed aduehunt ſpiritū uitalem.

Ibidem. numero 13. pag. eadem.

Cuius & in corpus.) *Neruus & arteria in Hepatis membranā inſeruntur: neruus quidem ne omnino uiſcus ſit ſenſus tactus expers: Arteria uerò ut συμμετρίαν, & commoderationem innatæ caliditatis toti hepati conſeruet. Porrò nerui à Cerebro, Arteriæ à corde ad prædictū hepar perueniunt,ut ſeinuicem audiant,mutuū officium reddant,ſibiq; ſuos affectus cōmunicent. Hepar uiciſsim ambobus per uenas obſequitur. Cordis, ut fidus ciuis domini,rationem maximè habet,ideo ad hoc per uenam cauam ſanguinē trāſmittit,non ſolùm ut reddat mutuum officium(accipit enim Hepar à corde calorem uitalem)ſed ut præcipuam partem,uelut bonus paterfamilias primùm alat: quæ quidem & ex hoc ipſo ſanguine uitales ſpiritus gignit, ut uniuerſo corpori reliquo,impertiat regiū ac ſummū beneficiū,uidelicet ſpiritus uitales,& calorem uitalem.*

Folio 20. numero 14. pag. 1.

Quattuor in fibras.) *Non in omnibus hominibus ſimiliter ſe habet Hepar:in iis enim qui proceritate excellunt,quatuor habet fibras,quibus iuxta mathematicorum quorundā ſententiam hæc nomina impoſita ſunt,quod & adnotauit Theophilus. Prima focus dicta eſt,maximè nāque ad ſucci coctionem facit,quemadmodum focus ad coquenda cibaria. Secūda menſæ nomen ſortita eſt, quoniam menſæ uicem gerit:ſiquidē membrorum alimenta in ipſa apponuntur. Tertia culter nominatur:diuidit enim & ſegregat inter ſe humores: aut ſi quid craſsius ſit diſtribuendū, id ſecat atq; commutat. Quarta uerò aurigæ nomine prædita eſt:nam humores excoctos naturales uires bene regunt,atque in melius rectà ducūt.*

Rectè igitur inexplicabilis Dei optimi maximi sapientia Iecur in fibras quatuor diuisit, eásque uentriculo, ueluti calefactorium tegumentum, ad coctionem iuuandam, superimposuit.

Ibidem, numero 15. *pag.* 1.

More repurgatur musti.) *Familiaris sanguinis coquẽdi cũ musto collatio: quã etiam Gale.* 4. *de Vsu partiũ adduxit. Ergo, ut in musto non solùm uini substantia inest, sed etiã quædã superfluitas (est enim quiddã fœculentũ quod propter grauitatẽ in imũ deuehitur: Est & aerium quiddã quod flos uocatur: inest & quiddam aquosum: hæc cùm mustũ feruet, supernè exhalant. Eodem modo chylũ purificari, dũ in sanguinẽ transformatur, existimemus: grauior superfluitas, quam atram bilẽ dicimus, in imo relinquitur, quã excipit ramus qui in splenem deductus est. Leuior superfluitas bilis flaua est, quæ in fellis uesiculã uehitur. Etsi autem semper aliquid tũ atræ, tũ flauæ bilis in sanguine reliquũ est, tamen pars impurior ac maior superfluitas ita segregatur. Post hãc purificationẽ remanet adhuc cũ sanguinis substantia, superfluitas quædam aquosa, ut partim in sanguinẽ conuertatur, partim reddat sanguinem minus crassũ, ut per angustissimas illas uenas in hepate perfluere possit, & ut mitiget sanguinis ardorẽ. Postea ubi ex caua uena sanguis distributus est, euehitur aquosa superfluitas ad Renes & urinæ meatus. Ea uerò in ipsa aurora reddita probatur maximè à medicis, quod testimoniũ habeat, & denũtiet earũ partium quas præterlabitur.*

Ibidem, numero 16. *pag.* 2.

Humor aquosus.) *Hũc ipsum humorẽ uocat Hippocrates* ὄχημα τροφῆς, *hoc est uehiculũ nutrimẽti, simul cũ appellatione eius usum ostendẽs. Neq; enim ex uẽtriculo in uenas mesaraicas cõmodè trãssumi poterat chymus iam ex cibis factus, neque facilè pertrãsire uenas, quæ sunt in hepate & multæ, & angustæ, nisi tenuis quædã & aquosa humiditas tanquã uehiculũ fuisset ei adiuncta.*

Ibidem, numero 17. *pag. eadem.*

Venæ emulgẽtes oriũtur.) *His uenis addũtur arteriæ maiusculæ, quæ spiritũ & calorẽ suppeditãt, ut renes percolare excrementum,*

tum,& conuertere sanguinē in nutrimentum possint. Galenus iis arteriis uim attribuit euehendi aliquam superfluitatem à corde.

Folio 21. *numero* 18. *pag.* 1.

οὐρητῆρας.) οὐρητῆρας, *id est urinarios meatus, quia per eos defluit urina in uesicā, quæ quia iā à sanguine sequestrata est, colorē aquæ habet, sed à bile tingitur, ideo & nōnihil flaua est & acris.*

Ibidem, *numero* 19. *pag.* 2.

Aorta.) *Duo sunt canales sinistro uentriculo cordis infixi, Arteria uenosa, & Aorta, quæ omnium arteriarum in toto corpore stipes. Hæc paululū extra Cor porrecta, scinditur in duos magnos ramos, quorum alter ascēdit, ut spiritum uitalem superioribus corporis partibus largiatur: alter descendit paulò grandior. ab hoc ramo descendente oritur hæc arteria. Porrò occurrunt uenæ cauæ ramis, cùm quibus simul per corpus sparguntur: rarò enim sunt arteriæ solæ, non adiunctæ uenis.*

Ibidem. *numero* 20. *pag. eadem.*

A toto corpore nostro.) *Spermatica uasa (quæ & præparātia dicūtur) attrahūt à toto corpore utilē superfluitatē ultimæ coctionis, & paulatim præparant ad seminis naturā. Porrò hæc descendentia desinūt in inuolucro, quod* ἐπιδιδυμὶς *dicitur, per cuius poros liquor destillat in testes, qui cùm sint cauernosi & calidi, attrahunt & percoquūt semen, ut ibi albefiat, & accipiat uirtutem generatiuā, contra Aristotelē existimantē testiculos tantū attrahere semen, ut eiiciatur, non autē conducere ad generationē, nec alterare semen. Iure & illud in eo reprehēditur, quod negat ab omnibus corporis partibus semē deriuari. Nā cùm passim uideamus certorū mēbrorū morbos in natos propagari, apparet materiā seminis, & ab illis mēbris parentū ortā esse. Ideóq; affirmat Hippocrates semen manare à toto corpore, & sanū à sanis partibus, lāguidū uerò à lāguentibus: Et quidē plurimū deriuari à cerebro fatetur. Nam cerebrū maximè cognatū est naturæ seminis, cùm totū oriatur ex præstantissima parte seminis, plena spiritus, ut postea dicetur.*

DE CORPORIS HVMANI HARMONIA LIB. III.

Ioanne Lygæo medico authore.

Hoc libro tertio agitur de uentre medio, in quo Cor, Pulmo, organa respirationis ac uocis, horum partes & tegumēta continētur. Cæterùm hic lectorem ex infimo gradu, & uelut œconomica uitæ parte, ad præstātiora, & uelut politica officia educimus.

HActenus in partes uentrem digessimus imum,
Quæq; cibū excipiāt ex his, muténtq; coquēdo,
Et coctum ueluti roseum per membra cruorem
Trāsmittāt methodo descripsimus antè recepta.
Medius uēter cōtinet Cor, Pulmonē, & organa respirationis, ac uocis.
I am superûm auxilio medium transcurrere uentrem
N itimur, in quo sunt molles cum Corde calenti
P ulmones, tremulæque & flatilis organa uocis,
V iuidi & imprimis ergastula plena caloris.
Thoracis fines.
Id totum medici ueteres Thoraca uocarunt,
Q uod costæ capiunt duodenæ : elatior huius
S pectanti propius, Clauicula terminus esto,
I nferior, septum, Græcis Diaphragma uocatum.
Antè quidem Sterno, certis post obuallatur
V ertebris dorsi : totus sed concauus intro est,
Vt tumidis sedes Pulmonibus ampla supersit.

De Panniculis, Mediastino, Pleura, Diaphragmate, & Pericardio.

M embranas uentri huic medio natura parauit,

Præcipuos

Præcipuos cordis, simul & Pulmonis, in usus:
Quarum quæ dicta est Mediastinus, alligat intrò
Thoraci œsophagum, uenas, neruósque trementes,
Per mediúmque secat Pulmones, pectus ut ipsum: Mediastini usus.
Et uelut hìc geminos fabricat uentrésque, sinúsque,
1 *Vt gemina ex usu spirandi copia fiat.*
Altera uulgari quæ dicta est nomine Pleura, Tunica succingẽs costas, uulgo Pleura.
Succingit costas, & musclos inter hiantes:
In quibus ebullit, si quando putridus humor Pleuritidis generatio.
Incidit à largo Pleuritis acuta calore, Vehemẽtes febres sequũtur Pleuritidẽ quòd pars affecta nõ procul distet à corde.
Proxima quòd membro sit pars succensa calenti.
Huic diaphragma subest tunicis membrana duabus
Prædita tensilibus, neruosa & carnea multum
Præ reliquis, usus non parui condita causâ:
Scilicet ut moueat pulmones, aëra rarum Diaphragmatis usus.
Commodè ut eliciant cordi, tractúmque repellant.
Quin premit illa os uentriculi, ne fortè uapores
Continuò repant post sumpta cibaria sursum:
Transuehit & Venam quæ supra Concaua dicta est, Diaphragma dextra in parte perforatũ à caua uena, quæ ab hepate ascẽdit ad Cor.
Atque suo motu iuuat intestina premendo.
Altera membrana est generosi capsula cordis,
Neruea cuius & est substantia, firmáque multùm, Pericardij substãtia & usus.
Intra se retinens humores semper aquosos,
Cor quibus assiduè, ceu rore madente, rigatur, Aqua in pericardio.
Ne rapido ex aliqua siccetur parte calore:
Nam semel arescens ros uiuidus ille, minatur Cordis palpitatio à copiosa humiditate cõtenta in pericardio.
Interitum, ut tremulos motus ubi creuit abundè.

De Corde.

Sed Cor scrutemur generosum & nobile uiscus

Quásque facultates habeat, quem præbeat usum
Partibus humanis methodo expediamus eadem.

Cor fontem esse uitalis caloris in corpore humano.

Illud in humano calidi uitalis origo est
Corpore, fons etiam fœcundus spiritus omnis:
Ac uelut est toto Sol author in orbe caloris,
Omniparens quo fit tellus, fœcundáque multum:
Cor ita prædicti fons est, & origo caloris,

Cordis substantia, fibræ & motus.

Cuius tota suo substantia spissa tenore
Et compacta probè est, diuersis condita fibris,
Assiduè quibus afficitur, motúque cietur

Cor sedes est, & uerũ organum affectuum.

Multiplici, hinc lætis, hinc tristibus obruta rebus,
Vnde omnis sedes affectus iure uocatur. 2

Cordis sitũ in sinistrã magis partẽ thoracis uergere, quanquã inter utraq; thoracis spatia medius uideatur.

Pectoris in medio positum Cor esse uidetur,
Nonnihil in partem sed uergit mucro sinistram:

Cordis figura.

Effigiem Coni referens, ubi basis apertè
Amplior & gibba est, thalamis sit ut apta duobus.
De quibus, officio patefacto cordis, agemus.

Cordis officium.

Cordis erunt partes crassum purgare cruorem:
Hepatis eductum semel ex feruente canali:
Spiritum & ex aliqua uitalem gignere parte,
Ac reliquum ad totũ transmittere corpus alendũ.

De duobus Cordis uentriculis.

Sunt cordis thalami duo, uentriculíque, sinúsque,
Quodam discreti medio, spatióque minuto:

Dextri cordis uentriculi utilitas, in quẽ uena caua inseritur.

Venáque uentriculum transcẽdens concaua dextrum, 3
Hepatis adducit largum à cauitate cruorem:
Tres ubi continuò in parteis dispergitur omnis:
Parte aliqua Pulmo nutritur: parte sinister
Et sinus, in quo sit uitalis spiritus ille.

Tertia

Tertia uiuificum pars prorsus adepta calorem
Per uarios corpus defertur in omne canales.
Altera uentriculum prædictum uena subintrat,
Cordis ab inspecta ducens exordia basi:
Quæ quia subtilem defert per membra cruorem,
Cætera duricie sextupla uascula uincit.

Venæ arteriosæ uentriculo dextro cordis infixæ, crassities,

Nobilior superest thalamúsque, sinúsque sinister,
Qui uelut arx uitæ est, in quo fit spiritus ille
Viuus, ab aduecto per debita uasa cruore:

Sinister uentriculus, uelut arx uitæ.

Hinc duo subrepunt præstantia uascula, quorum
4 Maius Aorta, minus uenosa arteria dictum est.
Altera uitali sustentat membra calore,
Altera Pulmones prorsum traiecta per ipsos
Aëra purpurei trahit in penetralia cordis.

Vẽtriculo sinistro infixi duo canales.

De Cordis auriculis & ostiolis.

5 Cor habet & geminas aures, quibus antè relatis
Gnauiter inseruit uasis, ut copia larga
Suppetat, hinc errantis spiritus, inde cruoris

Cordis aures duæ.

Quinetiam data sunt exilis opercula formæ,
Oscula quæ certas claudant, reserántque sub horas:
Ne ruat immodicè cruor intrò, aut effluat extrà.

Cordis oscula.

Hæ sunt egregiæ generosi uisceris huius
Particulæ, hi motus uarij, uis illa caloris
Admiranda, leues hominis dispersa per artus.
Hæ sunt purpureo uestigia candida cordi
Sanctorum arbitrio (non casu) impressa Deorum
6 Esse φιλοστόργους, quos omni ex parte uidere est.

Dij φιλόστοργοι, & amãtes sui opificij.

De Pulmonibus.

Pulmones tandem uaga flabra, animosáque cordis

Pulmonum ſubſtantia.

D iſcußio, quorum ſubſtantia rara, leuiſque eſt,
E t fungoſa caro, triplici pertexta canali. 7

Pulmonum utilitas. Cordi duo beneficia præſtat Pulmo.

H orum uſus uarius, nam uaſa per aſpera tractum
Aëra diſponunt primùm, cordique miniſtrant,
A d rapidum ex omni frangendum parte calorem:
Q uin uocis cauſâ formanda preßius inflant
Aëra Pulmones, in uaſcula dura reiectum:

Trachæa arteria.

D e quibus hæc obiter. Trachæa arteria nobis
F iſtula dicatur, per quam circunfluus aër
N aribus exceptus patulis, exceptus & ore,
P aulatim tumidi Pulmonis ad intima fertur: 8
F umida rurſus & hinc exalant plurima cordis.

Laryngis ſitus. Bronchus.

P ars ſuprema Larynx in gutture prominet udo,
A ſper at infernè Bronchus Pulmonibus hæret.
B ronchia quinetiam rerum natura creatrix
P leniùs ad uocem formandam iunxit eiſdem:
N am niſi per ſcabrum ſparſim diffuſa canalem
A ura retundatur, uox ægrè uiuida fiet:

Epiglottis.

A dditur his glottis ſermonibus apta ciendis.

Platonis, & aliorum quorundam error.

Trachæam arteriam nõ eſſe potus canalem, ſed œſophagum.

D euius hìc uerò quorundam proditur error, 9
A ſpera uaſa cauum, qui dicunt eſſe canalem
I rrigui potus, totóſque aſpergere potum
P ulmones, quibus hìc iuſtè medicina reclamat.
Q uippe per œſophagum potus deſcendit in ipſum
V entriculum, innata, ut dixi, uirtute coquendus,
S anguinis ut ueram conquirat in hepate formam,
P érque cauam cordis ſubeat penetralia uenam.

Oesophagi, & Tracheæ arteriæ differentia.

Oesophagi uarios etsi descripsimus usus,
Attamen hic etiam paucis meminisse licebit,
Vt uideas in quo Tracheæ distet ab usu:
Ille est angustus potúsque, cibíque canalis,
Panniculis constans, mollique per omnia carne,
Penè suis uillis adstrictus, longior illâ,
Posteriore situs colli sub parte, caloris
Quo plus nimirum possit retinere latendo.
Aëris hæc contrà firmus rigidúsque canalis
Sed breuior multò, colli sub parte locatus
Anteriore, leues ut promptè exhauriat auras.

Dissimilitudo Tracheæ arteriæ & œsophagi, cũ ab usu, tum situ, & longitudine.

De *Lingua*.

Commoda nunc superest linguæ memoranda disertæ
Vtilitas, quam nemo satis laudauerit unquam,
Hæc opifex cùm sit lepidæque, grauísque loquelæ.
Mens etsi reliquas hominis præcellere partes
Creditur, aptè quod de rebus iudicet arduis,
Ni tamen hanc habeat, nequicquam proderit usquam:
Hæc homines primum cœtus traduxit in amplos,
Inque domos socias, & in ardua castra coëgit:
Hæc sacrosanctas leges, hæc firma gubernat
Fœdera, consilium dubiis in rebus obortum
Explicat, affectus animi moderatur & omnes,
Auocat à luctu præcordia mœsta diurno,
Nunc celerem incendit, nunc contra mitigat iram,
Alleuat attonitos, securos territat omnes:

Mẽtem parũ prodesse, nisi interpretem linguam habeat.

Linguæ cõmoditas multiplex.

Linguā docere alios de Deo, déque aliis rebus bonis.

Denique quod propriū est homini inter cætera præstat, 11
Déque Deo docet hæc alios, & rebus honestis.

Linguæ substantia.

Linguæ igitur fungosa caro est, mollísque, leuísque,
Prædita tortilibus neruis, salientéque uena, 12
Ad motus uarios, & nutrimenta uicissim.

Linguā arteriis, neruis, & uenis abundare.

Additus est illi exundans, & liquidus humor:
Ne semel assiduo queat exarescere motu.

Linguæ humiditas concessa, ne motus assiduitate arescat.

Lingua sermonis organum.

Et quia uoce uagum sermonem format acuta,
Vocis erit plectrum, sermonis & instrumentum.

Linguæ in masticando usus.

Conficit illa cibos, tandem transmittit in ipsum
Oesophagum, & quosuis sentit, gustátque sapores.

De dentibus.

Dentium numerus, & uaria nomina.

Et sua dentibus est humano in corpore duris
Vtilitas, quibus atteritur uiolentiùs esca.
Hi uariant numero, ad summum triginta, duósque,
In naturali uideas distinctiùs ore.
Quattuor ut suprà, sic infrà ex ordine fixi,
Dicti incidentes: duo post figuntur utrinque 13
Singuli, & hos iusta dicas ratione caninos.
Vlteriùs ualidos fixit natura molares, 14
Nonnullis senos, & magna ex parte quaternos.
Porrò autem fixi suprà, radicibus hærent
Ternis, ut binis infrà quicunque locantur.

Dentes sensiles.

Ossa inter, soli dentes sentire uidentur, 15
Ob molles capitis neruos radicibus horum

Dētium ossa crescere.

Insertos: soli succrescunt denique dentes,
Sed quantum augentur, tantùm obtunduntur ab escis.

LIBRI TERTII FINIS.

IO. LYGAEI ANNOTATIONES IN *tertium librum, de corporis humani harmonia.*

Folio 26. *numero* 1. *pagina* 1.

VT gemina ex usu.) *Membranæ thoracem intercipiētis usus præcipuus est, ut thoracis sinus duos efficiat, quò, si quando uulnere magno in alteram eius partem recepto, respirationis opus perierit, quod per illam partem fiebat, alter sinus incolumis actionem saltem dimidiam tueatur.*

Ibidem, numero 2. *pag.* 2.

Vnde omnis sedes affectus.) *Cor spiritus uitales gignit, quibus omniū potentiarū actiones conseruātur, eámq; ob causam uitæ dominus est. Est & sedes affectuū omniū, lætitiæ, tristitiæ, spei, timoris, amoris, odij, iræ, misericordiæ: quos omnes affectus cū præcipuè sentiat, iure Rex dici potest. Etenim Rex (modò uerè sit talis) præcipuè afficitur bonis, & malis rebus uniuersæ reipublicæ.*

Ibidem, numero 3. *pag. eadem.*

Venâque uentriculū.) *Caua uena in dextrū cordis uētriculum inseritur, aduehens ab hepate sanguinē, qui quidem distribuitur in tres partes. Parte aliqua, nimirum subtili & biliosa, nutritur Pulmo: Alia pars transmittitur per poros & orificia in sinistrū cordis uentriculum, ubi uertitur in spiritū. Tertia pars amplissima uelut Euripus quidam, ex dextro sinu in medias cauernas fluit, & inde refluit, ut uitalem calorem imbibat. Inde per ramos ortos à uena caua emittitur ad nutriendum totum corpus.*

Folio 27. *numero* 4. *pag.* 1.

Maius Aorta.) *Vētriculo sinistro duo canales infiguntur, Alter grandiusculus, uocatus Aorta, quæ omnium arteriarū in toto corpore stipes est. Alter arteria uenosa, quæ porrgitur in Pulmones:*

sic dicta, quòd non perinde densa sit, ut cæteræ arteriæ: cõstat enim sola tunica, quæ facilè & dilatari, & constringi potest ad exhalandum & recipiendum aerem.

Fol. 27. numero 5. pag. eadem.

Cor habet, & geminas aures.) *Habet Cor duas auriculas, id est, membranas neruosas, quæ rugas seu sinus habet: seruiunt autẽ duobus canalibus, nempe uenæ cauæ, & arteriæ uenali. Quibusdã uocantur promptuaria cordis, in hoc condita, ut suppetat copia tum sanguinis, tum spiritus.*

Ibidem, numero 6. pag. eadem.

Esse φιλοστόργους.) *φιλόστοργοι Dij uocantur, hoc est, amãtes sui opificij. Reuera si cordis opificij uarietatem uelimus exactè contemplari, & animo cogitare, quàm uarij motus sint huius membri, quàm miranda uis procreans spiritus, & uitalem calorem toti impertiens corpori, simul reputabimus hæc non extitisse casu, non à natura inanimata (quod iam monuimus) sed mirabili cõsilio Dei opificis facta esse, qui huic membro quædam illustria uestigia impressit, in quibus uult agnosci.*

Ibidem, numero 7. pag. 2.

Triplici pertexta canali.) *Substantia Pulmonis, partim est ex rara, spongiosa, leui, & aeria carne, partim ex tribus fistulis, Trachea arteria, uena arteriosa, & arteria uenosa, quæ per totum Pulmonem sparsæ sunt.*

Ibidem, numero 8. pag. eadem.

Fumida rursus, & hinc.) *Pulmones duo Cordi emolumẽta præstant: adferunt primùm aerem, qui mitiget calorem cordis & spirituum: atque hunc aerem præparant antea: quippe Cor læderetur, si ad ipsum penetraret, aut frigidior aer, aut nimis multus. Secundariò, nisi cor posset exhalare fuliginosum aerem, atque excremẽtis affluentem, suffocaretur ipsa ui & copia spirituum, & fumosi aeris. Ideo opus illi fuit aspera arteria, per quam commodè exhalarent fuliginosa illa recrementa.*

Fol.27.numero 9.pag.2.

Quorũdã proditur error.) *Plato falſo exiſtimauit tracheam arteriã potus canalem eſſe, & rectà potum influere ad Pulmonẽ, cui uidetur ſuffragari Alceus, cùm ait,* Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται. *hoc eſt.*
Humecta Pulmones uino, Nam Sol circumuoluitur. Eſt & ſimilis error Euripidis, cùm ait,
οἶνος περάσας πνευμόνων διεῤῥόας. *id eſt.*
Vinum penetrans Pulmonum meatus. Niſi quis ita uelit interpretari, Rigatur Pulmo, cùm ex corde alitur nouo, & minus feruido ſanguine, & refrigeratur cùm frigidi halitus à potu per totum corpus penetrant.

Fol.28.numero 10.pag.1.

Poſteriore ſitus colli ſub parte.) *Situ differunt Trachea arteria, & œſophagus, uel ſi mauis gula. ~~Nam~~ Trachea arteria in anteriore colli parte poſita eſt, per quã falsò quidã aſſerunt cibum & potũ deſcendere in uẽtriculũ, cùm ſolus aer hauriatur: Oeſophagus uerò eſt in poſteriore colli parte, magíſque latet, ut plus contineat caloris. Deſcendens autem nonnihil flectit ſe ad dextram, ut cedat locum Aortæ: cùm ferè acceßit ad diaphragma, reflectitur ad ſiniſtrum, ut cedat locum uenæ cauæ. Hoc modo tanquam ſeruus officioſè cedit præſtantioribus membris.*

Ibidem, numero 11.pag.2.

Denique quod propriũ eſt.) *Illud eſt hominis medici & philoſophi intelligere, quòd ad hunc uſum præcipuè lingua data eſt, ut eius officio Deus innoteſcat, & doceantur multi in hac ſocietate humana, de rebus bonis & honeſtis.*

Ibidem numero 12.pag.eadem.

Prædita tortilibus neruis.) *Abũdat lingua neruis, arteriis, & uenis: neruis quidem propter multiplices motus, & ſenſus duos, guſtum & tactum. Arteriis abundat, quoniam huic opus eſt multo ſpiritu & calore, propter tantam motus uarietatem. Venis quoq; abundat, ne deſit ei nutrimentum. Addita eſt & humiditas, ne areſcat aßiduitate motus.*

Fol.28.*numero* 13.*pag*.2.

Dicti incidētes.) *Græcè* τομεῖς,*quòd ad cultri similitudinē cibis incidendis suapte natura ualent.Sic etiam Canini,qui hos cingunt singuli utrinque,dicūtur,quod canū dētibus, quamsimillimi sint.*

Ibidem,numero 14.*pag.eadem.*

Molares.) *Molares dētes,siue maxillares dicuntur,quod iis cibi ueluti molis cereales fruges tenuantur,& atteruntur.*

Ibidem,numero 15.*pag.eadem.*

Ossa inter.) *Molles cerebri nerui radicibus dentiū inseruntur,ob idq́ue soli ex oßibus euidentem sentiendi uim habent,quod in doloribus experimur.Cæterùm quod in ipsius dentis substantia dolor aliquando deprehendatur & percipiatur,docet Gale. libro quinto Composit.pharma.secundum locos.*

DE CORPORIS HVMANI HARMONIA LIB. IIII.

Ioanne Lygæo medico authore.

Hoc ultimo libro supremum uētrem describimus, in quo Cerebrū collocatur,per neruos in totum corpus sensum & motū diffundens.Cæterùm hac in parte expreßißima diuinitatis uestigia ostēdūtur, nēpe Apprehensio,ratiocinatio seu cogitatio,& memoria.

Vnc agè detecta Thoracis parte profunda,
Inspectóque iugi Pulmonis ab aëre motu,
Cordis & emenso spatio, te lector ad altas
Deduco capitis sedes,mollísque Cerebri:
In quibus illa Dei uestigia uiua uidentur: I

Nempe obiectarum solers apprehensio rerum,
Gratásque ab obiectis Ratio eliciénsque legénsque,
Et selecta diu amplexura memoria uiuax:
In nobis per quæ diuina relucet imago.
2 Optima forma esto capitis, quæ nacta rotundam
Exactè sphæram, paulatim utrinque repressa est,
Crassitie collo necnon æquata niuali:
3 Quippe exile caput ceruici forsitan amplo,
Grande uel ingenitum gracili, damnatur ubique,
Ut quodcunque fuit gibbosum à uertice summo:
Quippe caua ostendunt mollis confusa cerebri.
Huius at externas ante omnia disseco partes.
Apparent tenues suprema in parte capilli,
Sub quibus est prædura cutis, carnosáque multùm
Crassáque, cui ualidis crines radicibus hærent:
4 Panniculus sequitur περικράνιον, ortus ab ipsa
Dura matre, statim ut uenas, & cætera uasa
Sanguinea excipiat, sublime alitura cerebrum.
Illi testa subest, aliis caluaria dicta,
Totum amplexa caput, septémque coërcita duris
Ossibus, unde extant serrati utrinque meatus.

De capitis ossibus.

Ossa duo sunt syncipitis, quæ βρέγματα Græcis,
Et lapidosa duo teneras traiecta per aures,
Frons habet anterius fulgenti insigne corona,
Posticum datur occipiti, cui grande foramen,
Excidit unde alta spinalis ab arce medulla:
Postremum retinet uertex, capitísque cacumen.
Natura hæc uoluit, diuúmque æterna potestas

Apprehēsio, ratiocinatio, & memoria in Cerebro.
Apprehēsioni pars cerebri prior, ratiocinationi media, memoriæ posterior dicata.
Capitis proba figura, & naturalis.
Magnum caput pro proportione laudatur.
Caput paruum omni ex parte repudiari, & acuminatum.
Capitis capilli.
Pericranij magna utilitas.
Cranium.
Capitis ossiū numerus.

Capitis ossa cur rara & cauernosa.

S uturis iungi,per quas uapor humidus omnis 5
(Quem latè in gremium recipitque,fouétque cerebrum)
D ifflari posset,secus immedicabilis omnes
C orriperet crebro ascensu,casuque grauedo,
A c caput assiduè præceps uertigo rotaret.

De dura & pia matre.

Duræ mēbranæ utilitas.

C rassa subest menynx(hæc mater dura)cerebrum 6
V ndique circunstans,molli cum tegmine,ne dum
C ogitur in testam uehementi impingere motu,
L ædatur: uenas quin hæc sustentat abundè,
Q uotquot alunt totū,uicináque membra, Cerebrum.
Proximè idem tenuis membranula(quæ pia mater
D icitur)obuoluit,ne quoquam diffluat unquam:

Tenuis membranæ utilitas.

N ec solùm inuoluit uenas,aut concaua uasa
C olligit,ast etiam in penetralia sacra cerebri
T ransuehit,ut uiuum diffundant illa calorem,
T oto & uitales immittant uiscere sensus.

De Cerebro.

A ccedo tandem uelut ad sacraria templi
I ntima,quæ uigili quoties ego lumine specto,
M axima me rursus capit admiratio totum:

Cerebrum cæleste quiddam.

Q uicquid id est uno dixere quod ore Cerebrum,
D iuinum quiddam est,quanuis è semine natum: 7
N am quid erit nobis omnino hæc ardua moles
A dmiranda,nisi sedes rationis & æqui?
D eploranda mihi gemino est humana dolore
C onditio,quæ non sacrum,cæléstéque spectans
I stud opus,reuerenter eo uix utitur unquam.
V nde Homo *paruus erit mundus,nisi fortè uidetur,* 8

Cum

Cerebrum quandā habere cæli similitudinē.

Cum cælo huic parti cognatio sancta, tenáxque?
Ille ne splendescens fulgor, totúsque coruscus,
E summo ueniens ad lumina bina cerebro,
Cum cælo capitis socium testatur amorem?

Substātiam, & actiones cerebri magis admirari homines, quàm describere posse.

Verum operis tanti satis est describere partes:
Quippe homines claros actus, substantiam & omnem,
Mirari magis aptè quàm describere possunt.

Substantiā cerebri ex parte seminis optima, & plena spiritus oriri.

Seminis illa quidem syncera ex parte suborta est,
Spiritus & plenâ, egregios hinc obtinet actus.

De tribus cerebri uentriculis.

Cerebri uentriculi in unū coeuntes.

Nunc agè dum tres sint uentrésque, sinúsque Cerebri
In duo dissecti: geminos habet anterior pars
Ventriculum primum statuentes, organa sensus
9 *Interioris, & ætherei, sacríque referta*
Spiritus: insequitur cauitas satis ampla priorem,

Cerebri uentriculus medius.

10 *(Ventriculus medius) per quam transmittitur ille*
Spiritus, in parui caua posteriora cerebri,

Cerebri posterior uētriculus.

Vltimus est ubi uentriculus, specus atque profundum,
Alueus & saliens animalis spiritus omnis.
11 *Hinc duri exiliunt nerui, spinæque medulla:*
Spargitur hinc uiuos motus, sensúsque, per artus.

Quando sensus & motus amittuntur.

Verùm ubi contingit cauitates antè relatas
Impleri crassis, lentísque humoribus, altè
Spiritus obruitur, neruorum cessat ubique
Officium, motus cum sensu amittitur omni:
Cúmque cauus nequeat thorax pro more moueri,
Cor subito amissa spiranti offunditur aura.
Hæc uerò cùm sint diligentius omnia nobis
Expedienda, ubi, quóue modo, tota actio fiat

I nterni sensus, dubio procul omnibus horis
A ttoniti hæremus, faßi caligine quadam
N os simul offundi, mirandos quominus omnes
P oßimus motus oculo spectare fideli:
H ic ideo leuiùs de re sentimus honora:
N ec satis ô opifex nostri dignosceris, hæc qui
N obis prisca tuæ insigis uestigia mentis.
Reticularis plexus. E cquid rete illud mirabile denique laudem, 12
I n quo animalis, & æthereus fit spiritus omnis?
T alia cùm nequeant arcana occulta uideri,
C ommuni placuit tantùm describere ritu.

De oculis.

N unc demum superest oculi memoranda micantis
S tructura excellens, species, numerúsque, situsque.
Oculus orbicularis. Ipse rotundà oculus formâ est, penitúsque globosâ,
Oculorum situs. S ublimi uelut in specula præfixus, ut aptè 13
O fficium inde suum præstet, pulcherrima cæli
O rnamenta uidens, uarióque per æthera motus.
H ic geminúsque fuit, naturæ munere largo, 14
C aptus ut uno aliquis, reliquo constante regatur.
Oculi mobiles & bini. V tile quin fuit hunc geminum fore: quippe priora
C ernere non tantùm, sed in ipsa obliqua necesse est.
Quattuor ex tunicis, tribus atque humoribus, omnis
S tat structura oculi, formosa, choruscáque multùm.
Oculi tunicæ A c prima ex tunicis capiti coniungit ocellos,
Coniunctiua seu adnata. V nde etiam à multis hæc coniunctiua uocata est:
Cornea. A ltera cornea sit, pellucida tota colore,
D uræ proueniens abstrusis matris ab oris.
Vuea. V uea cæruleas imitata coloribus unas

Stat

Stat iuxtà, ob uarios Iris quoque dicta colores:
Luminis hæc ambit claras utriusque pupillas,
In quibus & planè reddi, & fulgere uidentur
Conceptæ rerum species, sub imagine uiua.
Quarta subest multis (abs re nec) Aranea dicta, *Aranealis tunica.*
In qua sollicitè crystallinus abditur humor,
Sensifica unde omnis, radiatáque uisio prodit.
Hoc opus immensum cùm sit, radiánsque, rubénsque,
Fœdera cum cælo testatur amica cerebri.
Quid tres commemorem humores? albumina primus *Oculi tres humores.*
Ouorum referens, tenuis, fluidúsque uidetur, *Albugineus.*
Quo crystallinus effusè conspergitur humor,
Atque per hunc penetrat subtilem spiritus omnis.
Proximus est uitreus, liquefacto qui quoque uitro est *Vitreus.*
Consimilis: cuíque est crystallinus insitus humor,
Tanquam gemma anulo radians inserta nitenti.
Tertius insequitur crystallinus humor, in omnes *Crystallinus.*
Diffundens oculi sua uiuida lumina partes: *Primũ uidẽdi instrumẽtum, humor crystallinus.*
Est etenim tanquam speculum, lucénsque, niténsque,
15 Naturâ lucens, non luce aliundè petita.

De Naso & Auribus.

Hic mihi postremò patulis de naribus, atque
Mollibus auriculis dicendum: ne quis & istud
Vt mancum auersetur opus: uelut obuium ubique
16 Horremus naso, gemina simul aure carentem.
Ergo ornamenti causâ, gratíque decoris, *Nasus cur creatus.*
Nasum homini Natura dedit, naré sque patenteis,
17 Aëra diductis commotus ut hauriat alis, *Vtilitates narium tres.*
18 Rursus & expiret, madidum purgétque Cerebrum,

Sensilis & fiat suscepto olfactus odore.
Nasus quare non totus osseus. Sed cur non omnis Nasi fuit ossea moles? 19
Scilicet externis ne quando appulsibus ossa
Caua retundãtur, ualido frangantur & ictu.
Vt sint: à summo stillantia cuncta cerebro
Viscida, quî manibus, digitisque emungere posis?
Indidit ergo opifex rerum sapientia Nasi
Septum nasi. Finibus extremis χόνδρον, tractabile septum, 20
Vt queat usque premi gelidus dum defluit humor.
Aures. Iam geminæ restant post aspera tempora fixæ,
Externis necnon summissæ appulsibus, Aures, 21
A quibus auditus, neruo resonante canoro. 22
Hæc ô Phœbe mei sit meta optata laboris,
In sanctas animæ posthac penetrabimus arces.

Quarti & ultimi libri, finis.

IO. LYGAEI ANNOTATIONES IN librum quartum, de corporis humani harmonia.

Folio 30. numero 1. pag. 2.

ILLA Dei uestigia uiua.) *Religiosissimè ob id accedendum ad capitis & cerebri inspectionẽ: quãdoquidẽ in hac parte expressissima diuinitatis extãt uestigia, Apprehensio uidelicet, ratiocinatio seu iudicium, & memoria, de quibus postea.*

Fol. 31. numero 2. pag. 1.

Optima forma esto capitis.) *Natura, prudens alioqui, unicuique parti figurã dedit, actioni aut usui, cui dicata est, maximè accommodam.*

commodam. Caput igitur orbiculatum fecit, leuiter utraque parte depressum. Rotunda enim figura, ut diximus priore libro, omnium capacißima est, miniméque externis iniuriis exposita. Cõtinet autem cerebrum, quod pro hominis magnitudine maximũ est. Cæterùm leuiter non autem multũ utrinque caput depressum esse oportet: nam si uehemens esset compreßio, non admodum commoda utraque eminentia, nec media cellula esset.

Fol.31. *numero* 3.*pag.*1.

Quippe exile caput.) *Certæ magnitudinis totũ caput esse oportet, ac symmetriam cum reliquo corpore habere: quippe uirtus quæ ab eo prodit, par regẽdo corpori esse debet, alioqui improbas & imperfectas actiones edet. Si igitur caput quàm deceat minus sit, & uitiosum cerebrũ esse necesse est, utpote modicũ, siccum nimis, & coactum in angustias: propterea medij uentriculi confusionem, ratiocinationi nocentem. Rerum quidem imagines animus apprehẽdere potest, & intelligere, sed diu in id incumbere non potest, nec rem arduam concipere, tum propter spirituum penuriam, tum substãtiæ cerebri imbecillitatẽ. Cæterũ laudat Galenus magnũ caput cum ualida ceruice, pro proportione, & ut ait, εὔρυθμον. Acuminatum caput damnatur ab Homero in uituperatione Thersitis.*

Ibidem, *numero* 4.*pag. eadem.*

περικράνιον.) *Sic dictus panniculus, quòd caluariam extrinsecus ambiat. Habet autem originẽ ex duriore cerebri inuolucro. Eadẽ hæc membrana in oculo adnata uocatur, eo quod aliis quæ oculum ipsum constituit tunicis, extrinsecus obnascitur, sed de hac postea.*

Ibidem, *numero* 5.*pag.*2.

Per quas uapor humidus omnis.) *Capitis caluariã uaporibus permeabilẽ esse decuit, quandoquidẽ omnes halitus ac fumi, & fuliginosa, fumidáq; excremẽta sursum petunt, ideóque excelsißima capitis ossa rara & fistulosa natura molita est. Porro quẽadmodũ humores quatuor in corpore sunt, ita genera excremẽtorũ quatuor, uapor, fumea exhalatio, fumi, & fuliginosa excrementa, quæ ex sanguine, pituita, bile flaua, & atra redundãt. Hæc si difflari ne-*

quiret, destillationibus, grauedinibus, strangulatu, comitiali morbo, uertigine, & aliis ægrè sanabilibus morbis homo corriperetur. Porrò si qua capita suturis carentia comperiātur, uerisimile est illa facilè uitium pati potuisse, & morbis fuisse exposita.

Fol.31.*numero* 6.*pag*.2.

Crassa subest menynx.) *Veteres Græci, menyngas generaliter uocarunt mēbranas circundātes aliud corpus. Hæsit tandē appellatio in his tantùm membranis, quæ ambiunt cerebrū: quarū prima neruea, crassa, & firma est, porosa tamē, cranio proxima, ambiēs totam cerebri molem. Altera subtilis, neruea, proxima cerebro, nō modò ipsam ambiens molē, sed etiā penetrās in uarias illas cerebri plicaturas. Galenus hāc uocat* χοροειδῆ, *quia proximè ambit cerebrum, & tanquam fouet, ut fœtus in utero à chorio fouetur.*

Ibidem, numero 7.*pag.eadem.*

Quanuis è semine natū.) *Diximus suprà in formatione fœtus, semen æstuans in matrice, exiguas tres uesiculas uelut moliri, quæ sunt loca hepatis, cordis, & cerebri: In tertiam ampullam magna pars seminis propellitur, ex qua fit cerebrum, ac tantùm ex semine oritur, ut præstantißimā naturam spirituum recipiat, alteret, & conseruet, qui sunt causæ sensus, & uoluntarij motus.*

Ibidem, numero 8.*pag.eadem.*

Vnde homo paruus erit mundus.) *Vetus dictum est, hominē tanquam paruum mundū esse, hinc cognationem alicuius partis in homine cum cælo esse uerißimile est. Ergo spirituum fulgor à cerebro ad oculos perueniens testatur cerebrum aliquam cum cælo cognationem habere.*

Fol.32.*numero* 9.*pag*.1.

Organa sensus interioris.) *Amplæ cerebri cauitates usitatè tres numeratæ, uera sunt organa sensuum interiorum, plenæ spirituum. Cū enim arteriæ spiritum uitalem è corde aduexerūt, in eiusmodi cauitatibus & uentriculis cerebri fit lucidior, & ex igneo cælestis, ut cieat sensuum interiorum actiones.*

Fol.32.numero 10.pag.1.

Vētriculus medius.) *Hæc cauitas Herophilo meatus dicitur, in hoc condita, ut per eam spiritus transmittatur in tertium uētriculum, qui est in ima parte Cerebelli, quod παρεγκεφαλίδα appellamus.*

Ibidem, numero 11.pag. eadem.

Spinæq; medulla.) *In cerebro neruorū omniū radice, tāquam in agro quodā, rationalis animæ cōsita est, aut primò, aut per mediam spinæ medullam, quæ à posteriore cerebro nascitur: per spinam autem dorsi ad sacrum usque os delabitur, materia cerebro omnino simili constans, unde & longum cerebrum medici quidam nominauerunt. Permulti ex hac nerui oriuntur in germina infinita diducti, per quos omne corpus primum quidem motu, deinde & sensu participat.*

Ibidem, numero 12.pag.2.

Ecquid rete illud mirabile.) *Appellatio à figura operis desumpta, non ab officij dignitate. Nam rete mirabile, cōtextus est quidam arteriarum quæ per os basilare sursum ductæ sunt, & ibi sub Dura matre scinduntur in plures ramos: qui uariè intricati, quasi quoddam rete efficiunt. Ab iis arteriis inde propagantur rami, qui per Duram matrem perueniunt ad cerebrum.*

Ibidem, numero 13.pag.eadem.

Sublimi uelut in specula.) *Quādoquidem corporis lucerna, est ipse oculus, iuxta sacrum Euāgeliū: Conditor eius sapientissimus, ex Cerebro uisoriā facultatem oculos haurire animaduertens, eos in sublimi, & prope cerebrum collocauit: eundem ad modū lucernæ sedes non in pauimento, non modio, sed altissimo loco est, si totam domum, domúsque incolas splendore perfundere debeat. Cæterùm cùm hominis ambulatio in priora tendat, priorem etiam oculis locum delegit.*

Ibidem, numero 14.pag.eadem.

Hic geminúsq; fuit.) *Gemini facti sunt oculi ob diuinæ mise-*

rationis ubertatem: ut uno interdum quis captus oculo (Plerique enim ob acres fluxiones, aut externas aliquas iniurias ambos aut saltem unū amiserūt) altero regi posset. Et binos alioqui oculos esse utile est, quoniam non priora tantùm cernere, sed etiam in obliquum, & à tergo, aspicere necesse est.

Fol. 33. numero 15. pag. 1.

Natura lucens.) Crystallinus humor tanquam speculum lucidißimum, sua natura, non aliundè petita luce, lucet, illuminátque cæteras oculi partes in quibus est lumen. Porrò fluidus humor non est, sed paulò firmior, penè ut cera, quo recipere imagines poßit.

Ibidem, numero 16. pag. eadem.

Horremus naso.) Ornamenti causa nasum fabrefactum esse uel hinc constat, quòd multi ferro laceri, ac summo naso priuati, turpißimo solent esse spectaculo, ut etiam obuius quisque id ægrè ferat, & omni uia auersetur.

Ibidem, numero 17. pag. eadem.

Aera diductis.) Vtilitates narium tres commemorantur: ergo præterquam quod ornamenti causa formatæ sunt, eam habent utilitatem, ut per eas aer hauriatur in cerebri uentriculos, & inde rursus effletur. Deinde per eas excernuntur superfluitates ex cerebro, quæ per χοάνην fluunt ad narium initia, & ibi desantur ac eiiciuntur. Demum per eas hauriuntur uapores odoriferi per porositates oßis supra nasum positi.

Ibidem, numero 18. pag. eadem.

Alis.) Exteriores nasi partes pinnulæ seu alæ nominantur, quas musculi exigui constituunt, ex malis ad narium alas obliquè producti.

Ibidem, numero 19. pag. 2.

Sed cur non omnis Nasi.) Pars superior nasi usque ad dimidium ex oßibus, inferior ex cartilaginibus componitur. Nam si ad

ad extremum usque nasum hæc ossa procederent, fragilia cùm sint, facilè perfringerentur, & externis appulsibus retunderentur.

Folio 33. *numero* 20. *pag.* 2.

χόνδρον.) *Per chondrum intellige cartilagineum septum, extremo naso ob id inditum, ut duorum corporum incidentes ictus sua firmiore natura sustineat: & ut defluentium humorum copia dum emungitur, nares ipsæ comprimi facile possint.*

Ibidem, numero 21. *pag. eadem.*

Summissæ appulsibus aures.) *Aures, quæ in temporum extremis sitæ sunt, iniuriis externis etiam sunt expositæ, extrinsecus gibbæ, intus cauæ, & multis sinibus anfractuosæ, ne quid per meatum promptè in cerebrum penetrare posit.*

Ibidem, numero 22. *pag. eadem.*

A quibus auditus.) *Immediatum auditus organum est panniculus in foramine ossis petrosi, ortus à neruis auditoriis, qui alioqui uim ei suppeditant: quare impulso eo panniculo nerui tanquã chordæ tactæ, sonos accipiunt, & perfertur illa neruorum uibratio usque ad cerebri uentriculos.*

Annotationum in librum quartum & ultimum, finis.

Margarita preciosa Magistri Boni Ferariensis
in 4to.

Zegnanie dworskie
In fronte Nemam żony
In pectore. nemam długow
In sinistro brachio nemam prawa
in dextro, nemam lewa
amen.

Gdy szeką to wama to ca jam sama
ca gdy szeka tebie to jewa obie

Kminarka laciczmica. hrzani zayca.

Tak iaden polak wyhazał sobie łaciczmę go
kwas. Patron. Hamla kmanissie kaca, Polaco: fa
mi una cucanaria. per dialogum

Obaczywszy iaden piękną pannę w pięknym letniku
rzekł Radbych tę materyą miał na materac

Twoja panna wszystkie obaczywszy. Z Pani wszyska
dzy cię haki, kiedyby na nie właśnie obaczył by jnaby
Landskoronę albo Kalwarią.

Mucha padła jedwabim na szybę, która wszystko
obaczy przyładzi, zdarzy w szybie

NB
Uważyć bym
dwie rzeczy
Ala to szkła:
Wiec jedno.
Mi to mało:

Przyganiał kocioł garncowi a oba czarne. Vide fabulā
Aesopi de olla fictili et aenea. Societas periculosa

Krzywo na mię patrzy: iesli przez okulary albo przez
kieliszek to nie dziw. bo iest difforme medium. Vide
quid Optici de refractione.

NB
Tak trzeba mo-
wić.

Upadł sie wgora ostopia. O jtec gorzał zysko. A przecie
głowe popsowało. O inszy tyto omen będzie. Omen
abo że się y dziś upiesz. Omen. [Ocenat Amen] rzec

Jadąc przez Mazowsze zgadałem się z jednym szlachcicem
w Warce O Moskwie. nuż ży inszymi rzeczami pytał mie
iako tam krae wielki dziań: gdym począł powiadać dziwi
mie pytał. Abyś że tam. Rzekę jam niebył. A on
na to. A diabłaś powiadasz o tym.

